

АРУЛАР – АСЫЛ ЖАНДАР, ШУАҚ БОП ШАШЫЛҒАНДАР

Тоқсандағы келіннің иіліп сөлем салғанын, үстел басына келіп шай құйғанын көріп пе едіңіз? Көз алдыңызға елестетіп көріңізші! Ал Оңтүстік Қазақстан облысында ғасыр жасаған аналарға қызмет көрсетіп отырған тоқсандағы «әже-келіндер» көп. Әйтсе де, әңгіме тоқсан жасаған келіндер туралы емес, олардың жүз жастан асқан енелері хақында.

ШҰҒЫНЫҚ

МӘНГІ БОЛМАЙДЫ

«Шұғынық мәңгі болмайды» деуші еді бұрынғылар. Ғасыр жасаған қариялардың ішкі тамыры сол гүлдердей берік болса керек-ті. Шымкенттің ең жасы үлкен тұрғыны — Гүлшешек Қолаева. Биыл 111 жасын тойлапты. Кейуана жеті перзентті өмірге әкеліп, «Күміс алқа» тағынған асыл жан. Ал Назым әже — 109 жаста.

Біз екі ғасырдың куәсі Назым әженің кара шаңырағына соқтық. Жүз жасаған әже әлі де тың. Бүгінде ол он ұл-қызынан қырыққа жуық немере, жиырмадан астам шөбере сүйіп отыр. Құрыштан құйылған құдіреттей болып төріңізде қазыналы

қария отырса, одан артық бақыт бар ма?! Өйткені атам қазақ әу бастан «қариясы бар үй — қазына» деп бекер айтпаған. Назым әже де бір әулеттің қазынасы. Ол өзінің басынан кешкен қилы замандарды немере-шөберелеріне аңыз қып айтып отырады. Қаймағы бұзылмаған қалын қазақтың ортасында өсіп-өнген ардақты ананың көп жасауының осындай сыры болса керек.

Нені айтса да, түбін қопарып, артында сөз қалдырмай айтатын бабаларымыздың әр мақалы тұнып тұрған философия. «Жұмақ ананың табаны астында» дейміз. Бұдан артық қандай тенеу керек?

Иә, аналарды қанша мадақтасақ та, дәріптесек те, аздық етеді. Ананың алдында асқақтаған тау да аласа көрінетіні анық. Біз бас исек, аналардың алдында бас иейік! Табынатын бір құдірет бар болса, аналарға табынайық! Өйткені, олар жер бетіне өмір сыйлап шуақ.

Назым Мәмбетәліқызы 1909 жылы Отырар ауданында дүниеге келіпті. Үлкен шаңырақтың берекесі мен ұйтқысы болып отырған сүйегі асыл жан ашаршылық пен соғыс жылдарын жиі еске алады.

(Жалғасы 3-бетте)

ЖЕДЕЛ СҰХБАТ

Парламент палаталарының бірлескен отырысында Президент ұсынған бес әлеуметтік бастаманың бірі — тұрғын үй мәселесін шешуге арналған «7-20-25» бағдарламасы елді елең еткізді. Баспана тауқыметін тартып жүргендерге үміт сыйлаған бастама жайында, Мәжіліс мінберінен әлеуметтік тақырыптарды қаузап жүретін депутат Омархан Өксікбаевтан сұрап білдік.

О.ӨКСІКБАЕВ:

БАСПАНА БАҒАСЫ АРЗАНДАЙДЫ

— Омархан Нұртайұлы, Елбасы ұсынған «7-20-25» атты бастаманың осыған дейінгі тұрғын үй бағдарламаларынан ерекшелігі қандай?

— Бұл бастама туралы біз де жана ғана естілік. Елбасы ипотекалық несиелеудің механизмін жетілдіруді тапсырды. Бұған ең алдымен үкімет пен Ұлттық банк жауапты. Жаңа бағдарламаның ерекшелігі — оның қолжетімділігінде. Коммерциялық банктер ипотека рәсімдеу үшін бастапқы жарнаға баспана бағасының 30-50 пайызын төлеуді талап етеді. Жаңа бағдарламада ол 20 пайыздан аспайды. Жылдық пайыздық мөлшері 7 пайыз дегеннің өзі үлкен жеңілдік. Әйтпесе, қазір екінші деңгейлі банктер ең арзан дегенде 15 пайызбен береді. Ал ипотеканың мерзімін 25 жылға ұзарту халықтың қалтасына салмақ салмайды. Ай сайынғы төлемі азаяды.

— Аталған бағдарлама іске қосылғанша, елімізде тұрғын үйдің бағасы қымбаттап кетпей ме? Ол нақты қашан жүзеге асырылады?

— Қашан басталатынын нақты айту қиын. Ол үкімет пен Ұлттық банктің жұмысына байланысты. Тиісті мекемелер жедел жұмыс істеп, барлық механизмді ойластырса, 2019 жылы іске қосылуы мүмкін. «7-20-25» бастамасы жүзеге асырылғанда баспананың бағасы, керісінше, арзандайды. Өйткені, халыққа ипотека қолжетімді болса, арзан бағаға тұрғын үйлер көптеп салынса, коммерциялық банктер де бағаны төмендетіп, ойлана бастайды.

— «7-20-25» бастамасы іске қосылғанда «Нұрлы жер» бағдарламасы күшін жоя ма, әлде қатар жүре ме?

— Екеуі екі түрлі бағдарлама. «Нұрлы жер» арқылы ипотека екінші деңгейлі банктер арқылы іске асырылууда. Сондай-ақ бұл бағдарламада жер бөлу, инфрақұрылым тарту мәселелері де қамтылған. Сондықтан, «Нұрлы жер» өз бағытымен, «7-20-25» өз бағытымен жүреді.

— 25 жыл ипотека үшін ұзақ мерзім емес пе? Алда қандай күн бар дегендей. Бәлкім, кейбір мәселелер бойынша заңдарды қайта қарау керек шығар?

— Өмірде тәуекел жасай алмасақ, ештеңе алға баспайды. Бірақ сөзіміңн жаны бар. Бұл бағдарламаны жүзеге асыруда үкімет бірқатар кепілдікті өзіне алатын шығар. Бұған дейін Елбасы банкроттық туралы заң жобасын дайындауды тапсырған. Осыған орай сәуір айында Парламентке «Азаматтардың төлем қабілетін арттыру туралы» құжат келіп түсуі тиіс. Бұл заң жобасының тұжырымдамасында банк пен клиент арасында мәселе, қарызын қайтара алмай жатқан азаматтарға мүмкіндік жасау, ипотекаға рәсімдеген баспаналарды тартып алмау жағын реттейтін бап қарастырылған. Сол заң арқылы «7-20-25» бастамасының да кей тұсын реттеуге болады.

Сұхбаттасқан Бейсен НАРЫНБЕК

БИРЖАМЕТР

МҰНАЙ (brent)
65,52

DOLLAR
320,19

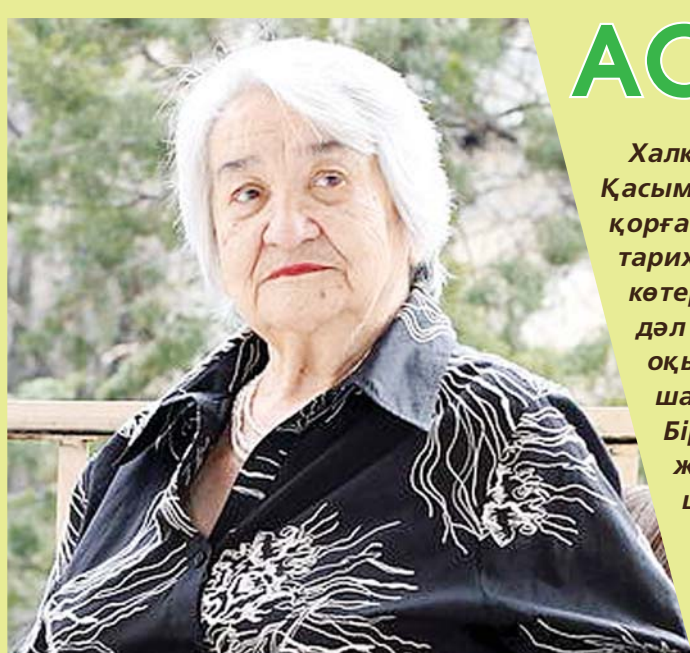

EURO
397,71

АЛТЫН (ун.)
1330,70

АРУ-АНА

АСЫЛ ЖАРДЫҢ ШАТТЫҒЫ

Халқымыздың соңғы ханы Кенесары Қасымұлы туралы ғылыми диссертация қорғап, қазақтан шыққан тұңғыш тарих ғылымының докторы дәрежесіне көтерілген Ермұхан Бекмаханов есімі дәл сол сәттерде бірталай елдің оқымыстыларын жалт қаратып, шартарапты шарлап кеткен екен. Бірақ оның XIX ғасырдың 20-40 жылдарындағы Қазақ елі тарихын шынайы баяндауға тырысқан осынау құнды еңбегін солақай билік көп ұзамай-ақ теріске шығарып, авторды қуғындап, қамауға алады.

(Басы 7-бетте)

ҚЫЗЫҚТАН
ҚЫЗЫҚТАРЫ

«Ұяты» бар
асфальт

(Жалғасы 2-бетте)

БИЛІК

Осы аптада Парламент палаталарының бірлескен отырысы өтті. Бұрынғыдай емес, басталғанша нендей мәселе айтылатыны жұмбақ болған қос палатаның жиынында Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев халықтың әл-ауқатын жақсартатын 5 әлеуметтік бастаманы ұсынды.

Кыркүйекте өткен жана сессияның ашылуынан кейінгі Мәжіліс пен Сенаттың бірлескен отырысы осы. Талай жылдан бері Парламент қабырғасында жүрген сақа депутаттар алшаң басып, асықпай келсе, министрлер кабинетінің мүшелері, әдеттегідей, тілшілерден қашып, енгігіп жүрді.

Президент Нұрсұлтан Назарбаев ең алдымен 1 наурыздағы Алғыс айту күніне тоқталды. Қасым, Тәуке, Абылай хандардың тарихтағы тағылымды жолдарын еске салды, әңгімені тереңнен қозғады. Ел бірлігі, ішкі татулық пен тұрақтылықтың маңызын айтты. Елбасы «Біз елдің бірлігі мен мемлекеттің сындарлы саясатының арқасында барлық сынақтардан сіздермен бірге өтіп келе жатырмыз. Ел иесі — қазақ халқының маңында ұйысқан барша этностар мұны жоғары бағалайды.

ипотекасының қолжетімділігін арттыру қажет. Арзан ресурс ұсыну тетіктері керек» — деп 5 әлеуметтік бастаманы жариялады.

Біріншісі — баспана. Оған қатысты «7-20-25» деген жана тұрғын үй бағдарламасы ұсынылды. Жылдық проценттік мөлшері 7 пайызбен, 20 пайыз алғашқы жарнасын төлеп, 25 жылға ипотека берілетін болды. Бірақ кез келген банк арқылы емес. Үкімет пен Ұлттық банк арзан ипотека беретін арнайы

басымдық беріледі. Сондай-ақ 2022 жылдың соңына дейін жоғары оқу орындарындағы жатақхана мәселесі түбегейлі шешілмек. Еуразия ұлттық университетінің ректоры Ерлан Сағадиев «Егер 1 жатақхана 500 орындық десеніз, 50 жатақхана тұрғызу керек. Бұл бұрын-соңды болмаған нәрсе. Жолы айтылып, бағыты көрсетіліп, нақты қаражаты да шешіліп тұрған мәселе. Енді бұның барлығын біз мүмкіндігімізше пайдалануымыз керек», — деді.

Төртінші бастама: «Шағын несие беруді көбейту». Ресми дерек бойынша, 2017 жылы жалпы сомасы 32 миллиард теңгеге 7200 шағын несие берілген. Алайда «Бастау Бизнес» жобасы бойынша білім алған 5 мың адам өз ісін бастау үшін шағын несие ала алмай жүрген көрінеді. Осыны ескерген Елбасы биылдан қалмай қосымша 20 миллиард теңге бөліп, шағын несиелердің жалпы сомасын 62 миллиард теңгеге жеткізуді тапсырды.

Нәтижесінде шағын несие алатындардың саны 2017 жылмен салыстырғанда 2 есеге артпақ. Президент Н.Назарбаев «Атамекен» жақсы жұмыс істеді. Ауылдағы ағайынға кәсіп бастаудың қыр-сырын үйретті. Қай жерден несие алу керек, кімге бару керек, қалай бастау керек, барлығын түсіндіріп келеді. Бірақ оны іске асыру үшін, бизнес бастауға қаржы қажет. Сондықтан шағын несие беріп, өзін-өзі жұмыспен қамтитындарға жағдай жасап, әрі қарай дамыту керек», — деді.

Бесінші бастама: «Елді газбен қамтамасыз етуді жалғастыру». Елбасының айтуынша, ел тұрғындарының 50 процентке жуығы газбен қамтамасыз етілген. 9 облысқа көгілдір отын тартылған. Негізінен батыс пен оңтүстік аймақта. Ал орталық және солтүстік өңірлер әлі де от жағудың бейнетін көріп отыр. Енді Президенттің пәрменімен 1,5 жылдың ішінде Қызылорда облысы арқылы Жезқазған — Қарағанды — Теміртау — Астана бағытында газ құбыры төселеді. Оны жүзеге асыруға халықаралық қаржы институттарын тарту көзделіп отыр. Елордаға көгілдір отын жетсе, шағын және орта бизнес қанат жайып, жана өндіріс ашуға мүмкіндік береді. Сонымен бірге, экологиялық ахуал жақсарып, Астананың өзінде зиянды қалдықтын ауаға таралуын 6 есе азайтуға мүмкіндік туады.

Бейсен НАРЫНБЕК,
Астана

ӘЛЕУМЕТТІҢ ӘЛЕУЕТІН КҮШЕЙТУ

Өздеріңіз білесіздер, бүгінде Алматы, Батыс Қазақстан, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарында «Қазақ еліне мың алғыс» атты монументтер бой көтерді. Осынау ізгі бастамалар халқымыздың кенпелілі мен дархан көңілін көрсетеді», — деді.

Бұдан соң мемлекет басшысы еліміздің әлеуметтік саладағы жетістіктерін саралады. Өткен жылы 11,2 млн шаршы метр тұрғын үй пайдалануға беріліпті. Бұл — бұрын-соңды болмаған рекордтық көрсеткіш. Елбасы «Дегенмен бұл жеткіліксіз. Әлі күнге дейін меншікті баспанасы жоқ отбасы аз емес. Бұл тек қана әлеуметтік маңызы бар мәселе. Оны шешу үшін барлық жағдай жасап, жалпы бұқара үшін тұрғын үй

компания құрады. Оны Ұлттық банк субсидиялайды. Тіпті «Қазақстан ипотекалық компаниясы» да араласпайды. Сейсенбі күнгі үкімет отырысында Бакытжан Сағынтаев осы мәселе бойынша инвестициялар және даму, ұлттық экономика, қаржы министрлеріне, «Бөйтерек» холдингіне тапсырма берді.

Бес әлеуметтік бастамадағы екінші тапсырма — жалақысы төмен жұмысшылардың еңбекақысын көбейту үшін олардың салық жүктемесін азайту. Нақтырақ айтқанда, 60 мың теңгеден төмен жалақы алатын кез келген Қазақстан азаматына салық жеңілдігі жасалады. Мұндай жандардың айлығының 10 пайызы бұрын салыққа жіберілсе, 2019 жылдың

сортүстік өңірлер әлі де от жағудың бейнетін көріп отыр. Енді Президенттің пәрменімен 1,5 жылдың ішінде Қызылорда облысы арқылы Жезқазған — Қарағанды — Теміртау — Астана бағытында газ құбыры төселеді. Оны жүзеге асыруға халықаралық қаржы институттарын тарту көзделіп отыр. Елордаға көгілдір отын жетсе, шағын және орта бизнес қанат жайып, жана өндіріс ашуға мүмкіндік береді. Сонымен бірге, экологиялық ахуал жақсарып, Астананың өзінде зиянды қалдықтын ауаға таралуын 6 есе азайтуға мүмкіндік туады.

АПТАНЫҢ АЙТАРЫ

28

Павлодарда 100 жасқа келген қарт майдангер осынша шөбере сүйген

125

отандасымыз Сириядан елге оралып, 57-сі сотталды

83

Шығыста осынша өлді мекен тасқын судан зардап шегуі мүмкін

6

млн теңгегі ОҚО-дағы балалар үйінде өскен Самат Бекбаев таксиде тауып алған соң иесіне қайтарды

7 сөз

Елімізде білім грантын
20 мыңға арттыру ұсынылды

Есеп-қисап

Елімізде 2 миллионға жуық отандасымыз 60 мың теңгеден төмен жалақы алады. Бұл туралы үкімет үйіндегі баспасөз мәслихатында еңбек және халықты әлеуметтік қорғау вице-министрі Нұржан Әлтаев айтты.

1 ПАЙЫЗ
САЛЫҚТЫҢ
ПАЙДАСЫ

Шенеунік, тіпті 25 айлық есептік көрсеткіштен төмен алатын қандастарымыздың қай салада істейтінін де біледі екен. Вице-министр салық жүктемесін 10 есеге азайту жұмыс берушіге де, жұмысшыға да үлкен көмек болады деген пікірде. Себебі бұрын жеке табыс салығына кеткен ақша енді қызметкердің қалтасында қалады. Мәселен, 60 мың теңге жалақысы бар қызметкерге қосымша 6 мың теңге қосылмақ. Вице-министр мұны қосымша «сыйақы» деп отыр.

Бір анығы

Жеңіс ҚАСЫМБЕК,
ИНВЕСТИЦИЯЛАР
және ДАМУ
МИНИСТРІ:

— Мына бір мәселені ескеру керек: 7 пайыздық ипотека банктер арқылы берілмейді. Үкімет пен Ұлттық банк арнайы компания құрады. Аталған компания арзан ипотека беруден айналысады. Мәселен, қазіргі кезде екінші деңгейлі банктерде ипотеканың жылдық мөлшерлемесі 15-17 пайызды құрайды. Ал жаңа компанияны Ұлттық банк субсидиялайды. Соның арқасында 7 пайыздық ипотека беруге мүмкіндік туады. Бұл тұрғын үйдің сапасына кері әсерін тигізбейді.

Қызықстан қызықтары

Бізде қазір асфальт «ұялатын» жағдайға жетті. Ұялғаны сонша, төселгеніне бір жыл болмай, жер астына кіріп кетті. Бұрынғы Шымкент әкімі айтпақшы, «зың-зың» қалада жүргіншілер жолы опырылып түскен.

«ҰЯТЫ» БАР АСФАЛЫТ

Отырар.kz сайты хабарлағандай, өткен жылы ғана кәріз желісіне жөндеу жұмыстары жасалып, су жана асфальт төселіпті. Бірақ сапасы сын көтермей, опырылған жерге көліктің дөңгелегі кіріп кеткен. Оқиға Қайтпас-29 ықшамауданы, Аспандияр көшесінде орын алды. Қазір бұған жауаптылар мен кінәлілер анықталып жатыр.

Әлеумет.t⁰

Қазақтың алғашқы төл теңге авторларының бірі, белгілі суретші Қайролла Ғабжалилов ағамызбен бірге көп жүрдім. Екеуара әңгіме арасында алғаш рет теңгені қолға алған сәттегі қуанышын үнемі айтып отыратын. «Ол бір тарихи сәт қой. Қазақтың ұлы тұлғалары бейнеленген ұлттық теңгені қолға ұстаған кезімізде, бізден бақытты адам болмаған шығар?! Шынайы Тәуелсіздікті сол кезде ғана сезінгендей әдемі, әсерлі құй кештік. Ақшаны қолына алып көрген қариялардың көз жасын төгіп, аялап сүйіп,

Жағамызды ұстадық. Кім білсін, байдың баласы шығар, еріккен жастар ойнап түсірген болар дедік?! Бірақ Елтаңба мен Көк ту, Қазақстан картасы мен Тәуелсіздік монументі салынған елдің айбынымен аяқ сұрту — тура мағынасында, асып-тасқандық!

Тенге жай ғана алып-сатарға пайдаланатын айырбас зат емес. Ол — егеменді елдің елтаңбасы. Ол — тәуелсіз Қазақстанның көк байрағы. Ол — қазақтың айбыны, Алаштың айбары. Осылай өлеңдетіп, асқартатып айтуға хақымыз бар. Өйткені, бұл қорлауға

ҚҰНДЫЛЫҚТЫ
ҚОРЛАУ – ӘБЕС

мандайына басқандарына күеміз» дейтін. Қайролла ағаның сол әңгімесі қапшығымды ашып, ақшаға қол салған сайын есіме түсе береді...

Кеше ғана әлеуметтік желіде мектеп оқушыларының теңгемен аяқ киімдерін сүрткен ерсі бейнежазбасы таралды. Сол сәтте бірден Қайролла ағаның теңгеге деген ерекше құрметі есіме орала қалды... Әлгі еріккен жастар алдымен қапшығынан 200 теңгелікті алады да, біреуі аяқ киімін сүрте бастайды. Ұялы телефонға түсіріп тұрған екінші жігіт: «Одан ірісі жоқ па?» — деп сұрайды. Анау 500 теңгелікті суырып алып, тұрпайы қылығын қайталайды. «Бар ақшаң осы ма?» дейді анау. Аузынан ана сүті кеппеген бозбала енді 2000 теңгелік көк қағаз шығарды. Сүртіп жарытқан жоқ, 5000 теңге суырды. Бұл жолы аяқ киімін айналдырып тұрып тазалады. Өздері мәз-мейрам!..

Жарас
КЕМЕЛЖАН

болмайтын құндылық! Ал құндылықты қорлағандар ар алдында да, зан алдында жауап беруі керек. Өйткені, бұған дейін көк туды аяқ асты еткендер, байрақпен қокыс тасығандар жазаланған жоқ па?..

Тенге авторы Қайролла Ғабжалиловтың қолында қазақтың алғашқы ұлттық төл теңгесінің бәрі сақталған. Әл Фараби бейнесі түскен 1 теңгеліктен бастап, Сүйінбай, Абай, Жамбыл, Шоқан салынған 3, 5, 20 теңгеліктердің бәрі бар. Қайролла Ғабжалилов алғашқы ақшаны көзінің қарашығындай қастерлейді. Суретін салған автор болғандықтан емес. Бұл өз құндылығына адал әрбір азамат атқаруға тиісті іс. Ұлт құндылығын қорлау барлықтың, байлықтың белгісі емес.

Арулар – Асыл жандар, шуақ боп шашылғандар

(Басы 1-бетте)

ШҰҒЫНЫҚ МӘҢГІ СОЛМАЙДЫ

Сол зұлмат замандарда бір үзім нанның өзіне зар болғанын ұмытпайды. Заман солай болды ма, олардын пешенесіне ауыр күндер жазылыпты. Таң сәрімен оянып, ауыр жұмысқа жегілетін күндер келмеске кетсе де, әженің санасына өшпестей болып жазылып қалған. Өлместің күнін көріп, нәпакасын зорға айырған сол бір аласапыран кезеңді қалай ұмытсын?!

Ғасырдан асқан кейуана «109 жас қас-қағым ғана сөт екен, қарағым! «Ұзақ жасаудың сыры неде?» дейсің бе? Меніңше, оның басты сыры — еңбекте. Мойнымызды шенгел сыпырса да, қолымыз күс-күс болып домбығып ісіп кетсе де, қара жұмыстан қашпадық. Бізді еңбек ширатты. Еңбек ширатқан жан өмірде көп қиындық көрмейді. Біздің тұсымызда арак деген пәлекет болмайтын. Салауатты өмір сүрдік. Жастарға айтарым, ашы суға жоламасын. Тек еңбекпен көтеріңдер. Қазір мемлекет жұмыс істеймін деген адамға барлық қамқорлығын жасап жатыр», — дейді.

Кезінде бейнетті көп көрген әже сүт, айран, қымыз, шұбат секілді тұсындарды жоғары бағалайды. Келіндеріне қазақтың ұлттық тағамын қалай жасау керектігін үнемі үйретіп отырады. Әжей,

Мен қазіргі жастарға ізетті, көргенді, иманды, тәрбиелі болындар деймін. Кішкентай кезімізде әруақ бар деп төрге озбаушы едік. Осының барлығының шапағаты тиді-ау деп ойлаймын. Жасымның 109-ға келуінің осындай сыры бар», — деп әңгімесін бір қайырып алды.

Ғасырдан асқан қария Әшір атамен мағыналы ғұмыр кешкенін айтып берді. Өзі де әже жасына жеткен Рая келінінің баладай мәпелеп отырғанына дән ризалығын жеткізді. Қызы Кулсінай Әшірқызы «Анамыз келесі жылы 110 жасқа толады. Құдай жеткізсе, сол күнді атап өтпекпіз. Осы кезге дейін қыңқыл-сыңқылын көрсеткен емес. Мұны ол еңбекпен байланыстырады. Сосын дұрыс тамақтану мен күтімнің де арқасы деп біледі. Ол соғыс кезінде тылда ауыр жұмыс істеген ғой. Қазір немере-шөберелерін көргенде, қатты қуанады», — дейді. Қарттық жаспен өлшенбейтінін Назым әженің тағылымдық өмірінен, ширақ қимыл-қозғалысынан анық аңғарғандай болдык.

Көңіл шіркін ешқашан қартаймайды емес пе? Қыз-келіншектер, аналар мерекесін Назым әже де қуана қарсы алады екен. Ол, әсіресе, немере-шөберелеріне өз қолымен жасаған

әсіресе, көктем мерекелерін асыға күтеді екен. Наурыздың басты дәмі — наурыз көжені әжейдің өзі қадағалайды. Бұл оның ежелден қалыптасқан әдеті. Сүйегі асыл қария бізге әлі де тын болып көрінді. Бойында бекзаттықтың белгісі сақталғандай. Таза жүргенді, бойына лайық киімді талғап кигенді жаны сүйеді. Кейде өз қолымен тіккен орамалдарды сандықтан шығарып, келіндеріне, қыздарына, немере-шөберелеріне таратады екен.

Назым әже «Үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсеткеннен ешкім кішірейіп қалмайды. Біз жас кезімізде үлкендердің алдын кесіп өтпедік. Үлкендер үйге келгенде қолына су құйдық. Кебісін алдына қойдық. Келін болып түскенде қайындарыма дейін сәлем салушы едім. Содан жаман болдық па? Жок.

Владимир БОЖКО, Мәжіліс төрағасының орынбасары:

– Мұнда таңғалатын ештеңе жоқ. Отандастарымыздың бір ерекшелігі – табиғатпен санаспайды. Тау бөктерінде үйді салып тастаған. Судың жоғары жақтан ағатынын, яғни судың таудан төменге қарай құйылатынын ұмытып кетеді. Соңғы кездегі су басу жағдайлары бір-бірімен байланысты. Биыл Алматыдағы тау бөктеріне біраз қар түсті. Сосын жаңбыр жауды. Ол еріп, көшелерді су басты.

– Алматы маңайындағы ауылдарды су басу жағдайы жиілеп кетті. Біраз уақыт төтенше жағдай министрлігін басқарған маман ретінде осы жағдайға қатысты не айтасыз?

Сауалы

Аптаңыз

Жауабы

Біздің сұхбат

Жылда көктем мен күз айларында Мәлс Елеусізовты еске алатынымыз бар. Сол әдетімізше, биылғы тасқын судың көзінде тағы да іздедік. Күрескер эколог біраз мәселенің шетін қайырды. Редакциямызға арнайы келген Мәлс Хамзаұлымен болған сұхбаты оқырман назарына ұсынып отырмыз. Бір көздері Алатауды ақтағысы келген экологтың айтары көп.

Жас қазақ: Мәлс Хамзаұлы, Сізді көрмегелі біраз уақыт болды. Бұрын «тауды ақтайық, ағашты кеспейік» деген ұсыныстарыңызбен шығып тұрушы едіңіз. Қазір көрінбейсіз. Көрмек түгiлi естiмеймiз. Тасада қалыңызға не себеп?

М.ЕЛЕУСІЗОВ:

МҰЗДЫҚТАР ЕРІСЕ, АУЫЗ СУСЫЗ ҚАЛАМЫЗ

М.Елеусізов: Мен жұмыс істегеннен шаршамаймын. Бұрынғы шаруам жүріп жатыр. Жалпы елімізде қоршаған ортаны қорғауға қатысты менен артық әлі күнге дейін ешкім ұсыныс берген жоқ шығар. Менің әр ұсынысым тек елімізге емес, әлемге пайдасы бар. Су қалдықтарын тазалау үшін нақты ұсынысты 30 жыл бұрын айттым. Алматы қаласының тұрмыстық суы төгілетін екі қойма бар. Сорбұлақ пен Жаманқұм. Алматыдан 80 шақырым қашықтықта орналасқан. 1988 жылы Жаманқұмда үлкен апат болды. Қапшағай тасжолы мен теміржол көпірін шайып кетті. Оң уш адам қаза тапты. Сорбұлақта бұл жағдай қайталанбаc үшін жоба әзірлеп, ұсыныс айттым. Себебі қазіргі жағдай отыз жыл бұрынғыдан да жаман. Егер де төтенше жағдай орын алса, Балқаш ауданын су алады. Бірақ оның шешу жолы бар. Алайда мені оған жолатар емес. Ол суды тазалап, пайдалануымыз керек. Тазартудың табиғи жолын ұсынып отырмын. Балқаш пен Сорбұлақ арасына тоған тартып, қамыс өсіру керек. Тұрмыстық суды сол тоғанмен көлге жіберсең, коқыстан тазаралы. Қоқысты қамыс ұстап қалады.

Жас қазақ: Сорбұлақты айтағанда, қыс мезгілі аяқталып, жер аяғы кеніген кезде еріген қар суымен алысып жатамыз. Осы түйткілді қалай шешуге болады?

М.Елеусізов: Қазіргі таңда кез келген апаттың алдын алуға мүмкіндігіміз бар. Ол үшін дер уақытында судың бағытын реттеп, арнасына

сусыз қалмау үшін не істеуіміз керек болып тұр?

М.Елеусізов: Біріншіден, көлішкітерге су ұстамау керек. Әйтпесе, тасып кетуі әбден мүмкін. Эксперимент жасап, жолын қарастыру қажет. Хан Төңірі шынында болған кезде, тақтай үстіне шатыр төсеп тастапты. Сол жердегі мұздың қалыңдығы 1,5 метрге жетеді. Шатыр төсеудің пайдасы мұзды ерітпей ұстайды екен. Шатыр жабылмаған жердің түгел еріп кеткенін көрдік. Жазда мұздықтар ерімеу үшін, күннің көзі түспеуі керек. Ол үшін жасанды тұман жасап, өзiм айтып жүргенiмдей, тау басындағы, мұздықтар орналасқан маңдағы тасты ақтау керек. Бұл күн сәулесінің 80 пайызын кері қайтарады, яғни қайталан ауаға жайып жібереді. Қызбайды. Бірақ мұны журналистер қоғамға дұрыс жеткізбеген. Мен тауды түгелдей ақтау туралы айтқан жоқпын. Мұздықтар тұрған жердегі тасқа әк жағу керек. Мұздықтарды сактамасақ, ертеңгі күні сусыз қаламыз. Өзендеріміз тартылып кетті. Бұрындары Алматының үлкен және кіші өзендерінде су көп еді. Жыл сайын азайып баралы. Қазіргі таңда Алматы өзендерінен ауыз судың 7 пайызын ғана аламыз. Қалған бөлігі жер астынан шыққан судың есебінен.

Жас қазақ: Жуырда энергетика министрлігі коқысты көбейтпеу үшін, полиэтилен қапты пайдаланбау туралы ұсыныс тастады. Сіз оған қарсы шықтыңыз. Себебін білсек бола ма?

М.Елеусізов: Біріншіден, бұл қап ыңғайлы. Оны жинап, қайталан өңдеу керек. Қоқыста пайдалы зат көп. Олар қағаз қапты пайдаланайық деп отыр. Онда қаншама ағашты кесу керек.

Жас қазақ: Бұрын бір ағаш кесіліп жатса да, жаныңыз ашып, өзіңіз бірінші болып баратын едіңіз. Қазір экологтар бас көтермеген соң, блогерлер қала әкімдігіне қай жерде ағаш кесілгенін айтып, мәселеге араласып жүр. Сіз неге бұрынғыдай белсенді болмай қалдыңыз? Шаршадыңыз ба?

М.Елеусізов: Мен күресуді қойған жоқпын. Ұсыныстарымды айтып жүрмін. Тек соны ешкім елеп отырмаған жоқ. Қаншама ұсынысым елеусіз қалған соң, айта беруге құлқым соқпай қалды. Бастапқыда айтып

өткенімдей, Сорбұлақтың мәселесі өте жаман болып тұр. Қалдық судың бөрі сонда жиналады. Кішкене су шықса, барлық жерді шайып кетеді. Ақши деген үлкен ауылды бірінші шаяды. 30 жыл бойы осы мәселені зерттеп жүрмін. Ол жердің мәселесін менен артық білетін жан жоқ.

Жас қазақ: Эколог ретінде Арал тағдырына да бей-жай қарамайтын шығарсыз. Жалпы осы мәселемен айналыстыңыз ба?

М.Елеусізов: Аралды Кеңес одағы кезінде мақта мен күріш құртты. Өзбекстан, Түрікменстан суын тартып алғаннан соң, тез құри бастады. Жазды күні Сырдария оған жете алмайды. Оған Каспийден су алмасақ, басқаша толтыра алмаймыз. Бір кездері Солтүстіктің, Ресейдің өзендерін сол жаққа бұрамыз деген. Бірақ оған келісім берілмеді.

Жас қазақ: Өткен жылы Каспийде итбалық қырылды. Оның не себептен орын алғанын айтып, шешу жолдарын айттыңыз. Қоқыстан тазалау жөніндегі ұсынысыңыз қабылданды ма?

М.Елеусізов: Каспий туралы айтсам, бірінші кезекте теңіздің астынан «қара алтын» өндіруді доғару керек. Мұнайда атмосфералық қысым өте жоғары. Ол тіпті пышақ сияқты кесіп өтеді. Мұнай құбыры төсілсе, бәрі суға кетеді.

бағасы арзан қызмет ұсынғанымыз абзал. Аспалы жол екі елді байланыстырса, туристер ағылады. Бөріне қызық қой. Алматының манайын көреді, тауға шығады. Сол аспалы жолдың аназ басымен мына басына курорт сал. Міне, туризм деген!

Жас қазақ: Костанайлық бір газет «Әр қалаға бір Мәлс керек» деп жазыпты. Қазір «сіз жоғалған жоқпын, бармын, бірақ жұмыс жүріп жатқан жоқ» деп отырысыз. Сонда кім жұмыс істеп жатыр? Қандай экологтардың

«**Алматыда баспаналар қалай болса, солай салынған. Су жүретін сайдың бөріне қоқыс төсеп, үй салды. Ол үйдің бөрі қисайып тұр. Ұлжан, Шаңырақ шағынаудандарындағы бір сай бос емес. Қаз-қатар үй салынған. Өте қауіпті. Тауда қар көп. Күн бірден жылып кетсе, жағдайдың қалай боларын білмеймін...**

жобасы жүзеге асырылуда? Өзіңізден басқа экологтарды танысыз ба?

М.Елеусізов: Иә, мен бәрін білемін. Елімізде қоршаған ортаға жаны ашитын азаматтар бас қосып, мәселені ортаға салып отырамыз. Бірігіп жұмыс істемесек болмайды.

Жас қазақ: Сонда бірігіп қандай мәселе шешіп жатырсыздар?

М.Елеусізов: Әзірге сол ағаш отырғызумен шектеліп отырмыз. Екі жылдан кейін «Париж келісімі» жүзеге асырылады. Сонда менің айтқанымның бәрі дұрыс екеніне көздері жетеді.

Жас қазақ: Сонда ол келісімде қандай тыйым бар?

М.Елеусізов: Қоршаған ортаны қорғауымыз керек болады. Жер асты байлықтарын бей-берекет пайдалана алмаймыз. Осыны ескеріп, басқа елдер табиғатты қорғауды жақсылап қолға алды. Антарктида, Гренландиядағы мұздық еріп кетсе, онда үлкен қауіп төнеді. Судың деңгейі көтерілуде. Су басу қаупі бар. Шет жағасын көріп те жүрміз. Жылда ауылдарымызды су шайып жатады. Көмірдің, бензиннің де зардабы тиіп жатыр. Екіншіден, ағаштың 70 пайызын кесіп тасталдық. Ол оңсыз да тұралап тұрған табиғатқа ауыр апат.

Жас қазақ: Сіз бір жылдары «ағаш отырғызуды дәстүрге айналыруымыз керек» деп айтып едіңіз. Сол бастаманың не болды? **М.Елеусізов:** Ағаш отырғызуды дәстүрлі түрде қолға алдық. 7 сәуірде Көкжайлауға ағаш отырғызып, наурызды тойлайтын жоспарымыз бар. Баршаныңызды сол шараға атсалысуға шақырамын.

Жас қазақ: «Табиғат» экологиялық одағы бар ма? Онда қанша адам жұмыс істейді?

М.Елеусізов: Мен ғана қалдым.

Ұсыныстарым қолдау таппаған соң, қаржы да сарқылды. Сол себептен қызметкерлерді таратып жіберуге тура келді.

Жас қазақ: Сіздің бастамаларыңыз не үшін қолдау таппайды? Қалай ойлайсыз?

М.Елеусізов: Себебі менің жұмысымды ешкім көре алмайды. Қызғанады.

Жас қазақ: Редакциямызға келіп, сұхбат бергеніңіз үшін рахмет!

Сұхбаттасқан Елдос ӨМІРЗАҚ

Oil –Market

Ғаламдық базарда «қара алтын» саудасының көрігін қыздыратындардың көзі бүгінде Қытайда. Шанхай халықаралық энергетика биржасы (*Shanghai International Energy Exchange, INE*) мұнайды ұлттық ақша – юаньмен (*қытайша атауы – жиңмиңби*) сатуға дайын. Былтырғы желтоқсанда Мемлекеттік кеңес (*үкімет*) тиісті рұқсатын берген. Сауда-саттықта баға алдағы уақытқа қарай, яғни фьючерс келісімшарты бойынша белгіленіп жүргізіледі. Биржа өз жұмысын 18 қаңтарда бастайтын болған. Алайда Қытайда Жаңа жыл демалысы біраз күнге созылатындықтан, ашылу рәсімін наурызға шегеруді жөн көрген секілді.

Айта кеткен жөн, мұнай саудасында Renminbi (*латынша жазуы*) есеп айырысу тосын құбылыс емес. Анықталған қоры 300 млрд баррельге жететін Венесуэлада үкімет өткен жылы «қара алтын» мен жанармай бағасын қытай ақшасымен есептеу жөнінде шешім қабылдады. Сөйтіп американ долларынан бас тартты. Африкадағы Ангола да өз мұнайын Аспан асты елінен юаньға сата бастады. Тіпті бұл елде рінминби (*халықтың ақшасы*) жергілікті ұлттық валютамен қатар қолданылатын

дәрежеге жетті. АҚШ санкция салған соң Ресейдегі «Газпромнефть» секілді компаниялар да өз өнімін күнгейдегі көршісіне жөнелткенде есеп-қисапты осы ақшамен жасайды. Аса маңызды тағы бір деректі келтіре кетейік. Renminbi 2016 жылғы қазан айынан бастап Халықаралық валюта қорының ақша себетіне кірді. Бұл себетте әлемдегі ең ықпалды валюталар – доллар, еуро, фунт стерлинг, иена бар. Сарапшылар мұны Қытай экономикасының ғаламдық қаржы жүйесімен интеграциясындағы аса маңызды қадам деп бағалады. Сол мамандарға жүгінсек, сырттан мұнайды ең көп тасымалдайтын бұл елге шикізатты ұлттық ақшамен сатып алу әлдеқайда тиімді. Себебі қара май бағасы тұрақсыз. Бірде шарықтап кетеді, бірде құлдырайды. Валюта бағамының ықпалы тағы бар. Импорт демекші, 2016 жылғы көрсеткіш бойынша, шығыстағы көршіміз 381 млн тонна мұнайды шеттен әкелді.

Егер осы жоба ойдағыдай іске асып жатса, «қара алтын» базарында Brent, WTI, NBP, TTF сияқты, бірақ юаньмен сатылатын жаңа benchmark (*эталондық тест*) пайда болады. Оған шетелдік трейдерлер де инвестициясын сала алады. Өйткені аталған биржа Шанхай еркін сауда аймағында

МҰНАЙ мен ЮАНЬ

тіркелген. Бұл әлемдік көмірсутегі нарығына үлкен өзгеріс әкелгелі тұр. Әсіресе, АҚШ-тың «жасыл қағазына» жайсыз тиетін түрі. Нақтырақ айтқанда, доллардың мұнай саудасында 40 жылдан аса уақытқа созылған жеке-дара монополиясының аяқталуы ғажап емес. Еске сала кетейік, 1975 жылы ОПЕС-ке (*Мұнай экспорттаушы елдер ұйымы*) мүше мемлекеттер тарапынан алынған шешімге сәйкес, «қара алтын» саудасы тек доллармен жүргізіліп келеді. Рас, басқа валюталармен де сауда-саттық жасалады. Құрамында күкірті көбірек Оман мұнайын осы қатарға жатқызуға болады. Бірақ олардың көлемі мардымсыз. Тәулігіне 82 млн баррель қара май базарға шығарылады десек, соның небәрі 300-350 мың баррелі ғана өзге елдердің ақшасымен сатылады. Жалпы «Қызыл желі» шартына қол қойылған 1928 жылдан бастап, Батыс компаниялары баға белгілеу саясатында тізгінді уыстан шығарған емес. Бұл мәселеде көмірсутегі тарихына «Апалы-сінділі жетеу» деген атпен кірген алпауыт компаниялардың рөлі маңызды болғаны айтпаса да түсінікті. Бұған қоса, қазір жер бетіндегі жалпы сауда-саттықтың 70 пайызы доллармен, 20 пайызы еуромен жасалатынын, қалған валюталардың үлесі небәрі 10 пайыз екенін ескерсек, Батыспен қаржы нарығында бәсекелесу оңайға соқпайтынын көреміз.

Сарапшылар кезінде Ирак пен Либия басшыларының «қара алтын» саудасын долларсыздандыру әрекеті сәтсіз аяқталғанын алға тартады. Бірақ Қытайдың жөні бөлек. Жалпы ішкі өнім

көлемі бойынша Американы өкшелеп келе жатқан бұл елдің қаржылай да, басқалай әлеуетінің мығым екені әркімге белгілі. Оның үстіне фьючерс келісімшартын сәйкес ақшаға алтынмен кепілдік береді. Мұндай нұсқа 1944-1971 жылдар арасында қолданылған алтынмен кепілдендірілген долларға негізделген Бреттон жүйесін еске түсіреді. Қытайдың осы бастамасын бүгінде Америкамен дұрдараз Ресей, Иран, Венесуэла сияқты елдердің қолдайтыны анық. Тәулігіне 10 млн

баррель мұнай өндіріп, оның 7 миллионын экспортқа жөнелтетін Сауд Арабиясының ұстанымы да зор мәнге ие. АҚШ-тың Таяу Шығыстағы сенімді одақтасы болып табылатын бұл ел мұхиттың арғы жағында shale oil (*тақтатамас/сланец*) мұнайы көптеп өндіріле бастағалы қатты ой үстінде. Американ компанияларының күнделікті өндірісі де әлгі 10 млн баррельге жетіп қалды. Демек арабтың «қара алтынына» деген сұраныс азайғалы тұр. Мұндай жағдайда ең оңтайлы әрі тиімді бағыт Қытай нарығы болмақ. Ақпарат құралдары

қытайлардың әлемдегі аса ірі Saudi Aramco компаниясына тиесілі акциялардың бір бөлігін алғысы келетінін хабарлады. Егер оған қол жеткізіп жатса, Шанхай халықаралық энергетикалық биржасының қызметіне оң ықпалын тигізері сөзсіз. Шығыстағы көршінің мұнай саудасын юаньмен жүргізуге көшуі «Бір жол, бір белдеу» жобасына қатысатын елдерге де өз жемісін беруі мүмкін. Өйткені қазірдің өзінде Қазақстан мен Қытай арасында тенге-юань арқылы сауда-саттық жолға қойылды. Сөйтіп екіжақты мәмілелерде долларсыздандыру саясаты тиімді тетік екенін дәлелдеді.

Срайыл СМАЙЫЛ,
шолушы

Төтенше жағдай

Жеті адамның өмірін жалмаған Атыраудағы өрт халықты дүрліктірген қайғылы оқиға болды. Күтпеген жерден Қарабатанда тұтанған өрттің себеп-салдарын анықтаумен қазір үкіметтік деңгейде құрылған комиссия айналысып жатыр.

Төтенше жағдай 3 наурыз, яғни өткен сенбі күні, Атырау облысындағы ең ірі өндіріс орындарының бірі — Қарабатан стансасында болды. Газ турбиналық электр стансасының құрылыс алаңында, анығырақ айтқанда, жатақханада болған төтенше жағдай кезінде алты адам мерт болды. Кейін бір адам

аурухана төсегінде көз жұмды. Ауыр дәрежелі күйікпен ем алып жатқан жұмысшылар да бар. Бірнеше адам зардап шеккен оқиға бойынша жарияланған алдын ала тергеу нәтижесінде алапат өрттің шығуына электр тогының тұйықталуы себеп болуы мүмкін екендігі айтылуда.

Компанияның басқа қызметкерлері де мәжбүрлі демалысқа жіберілді. Олардың демалысы тергеу аяқталғанға дейін жалғасалды. Дегенмен барлығының жалақысы сақталады. Вице-министрдің айтуынша, контейнерлік үлгідегі жатақханалар қауіпсіздік стандартына мен талабына толық сәйкестендірілгеннен қалды. Атырау облыстық мемлекеттік еңбек инспекциясы басқармасының басшысы Ігілік Әубәкіровтен алған мәліметте Атыраудағы әмбебап маркеттердің бірінде қоймада жұмыс істеп жүрген жігіт тоназытқыштан байқаусызда ағып кеткен аммиакпен уланып қалған. И.Әубәкіров «Бармақ тістеп, өкінгеннен пайда жоқ. Алайда қарапайым

ҚАЗА ТАПҚАН ЖҰМЫСШЫНЫҢ ОБАЛЫ КІМГЕ?

Замир БЕРДАШЕВ,
Атырау облысы төтенше жағдайлар департаменті басшысының орынбасары:

«Алдын ала болжам бойынша, өрт электр сымдарының қысқа тұйықталуынан шыққан. Өрттің аумағы 480 шаршы метрді құрады. Тілсіз жауды тізгіндеуге жеке құрамның 36 адамы және 11 техника жұмылдырылды»

Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау вице-министрі Нұржан Әлтаевтың айтуынша, төтенше жағдай орын алған компанияның барлық қызметкерлері сақтандырылған. Тергеу аяқталғаннан кейін, зардап шеккен қызметкерлер мен қаза болған жұмысшылардың туыстарына қаржылай көмек көрсетіледі. «Заннамада белгіленген рәсімдер бар, қай тараптың, яғни жұмыс берушілердің немесе жұмысшылардың кінәсі болғанын анықтау үшін барлық рәсімдерді жүргізуіміз керек. Біз қазір барлық сақтандыру келісімшартын көтеріп, қызметкерлерге қандай өтемақы төленетінін қарастырамыз. Бұдан басқа, төтенше жағдай болған нысанды тексергеннен кейін, барлық жатақханалардың жұмысын тоқтата тұру туралы шешім қабылданды» — деп түсінік берді вице-министр.

Жалпы бұл өндіріс жағдайында тіркеліп отырған бірінші жазатайым оқиға емес. Өндіріс орындарында төтенше жағдай күнде болмағанымен, оқта-текте орын алады. Ал Қарабатандағы оқиға бір емес, бірнеше адамның әп-сәтте жан түршігерлік жағдайда мерт болуымен қоғам назарын аударғаны хақ.

Еске түсісек, жаңа жылдың басында Атырауда бір жігіт қойма ішінде уланып

қауіпсіздік шараларының сақталмауынан мұндай өкінішті жайт жиі кездеседі. Қарапайым қауіпсіздік белбеуін таппау, қасқа кимеудің кесірінен құрылыста жазатайым оқиға көбейген. Өткен жылдың өзінде облыста 50 оқис жағдай салдарынан 12 адам қаза тауып, 79 жұмысшы зардап шекті. Төрт қылмыстық іс қозғалып, сотқа жіберілді», — деді.

Қалай десек те, жұмысшының қауіпсіздігіне ең алдымен жұмыс беруші жауапты. Осы ретте отандық компаниялармен бірге, сырттан келген инвестордың да жауапкершілігін күшейту керек. Бүгінгі таңда бұл оқиға бойынша қылмыстық іс қозғалды. Өрттің шығуына кінәлiлер 10 жылға дейiн сотталуы мүмкiн.

Баян ЖАНУЗАҚОВА,
Атырау облысы

Жақсының сөзі

Өткен жетіде Алматы облысындағы «Қазақстан халқына мың алғыс» монументінің қасында шеру ұйымдастырылып, артынша Талдықорғандағы Достық үйінде «Татулық – бірлік бастауы» атты форум өтті. Оған облыстық Әзірбайжан этномәдени орталығының төрағасы Асылы Осман да қатысқан еді. Қашанда қазақ халқының қамын ойлап, қазақ тілінің жанашыры болып жүрген асыл жанды апайымызбен аз-көм сұхбаттасудың сөті түсті.

Асылы ОСМАН:

— Алматы облыстық Әзірбайжан этномәдени орталығын басқарып, сонда жұмыс атқаратыным рас. Бірақ мен Әзірбайжан үшін қызмет етпеймін. Қазақ елі, қазақ ұлты мен қазақ тілі үшін қызмет етемін. Қазақстан Халқы ассамблеясының Алматы облыстық филиалына, сондағы атқарылып жатқан жұмыстардың бәріне көңілім толады. Себебі қандай да бір мереке тойланып, іс-шара атқарылып жатса — бұл еліміздегі ұлт пен ұлыстардың бірлігі, татулығы мен бейбітшілігі үшін жасалып жатыр. Мәселен, кеше ғана аталып өткен 1 наурыз — Алғыс айту күнінде Талдықорған қаласындағы ұйымдастырылған «Татулық — бірлік бастауы» атты облыстық форумның үлгі-өнеге ретінде берері мол. Себебі Елбасының Жарлығымен осыдан екі жыл бұрын белгіленген Алғыс айту күні кешегі сұрапыл күндері қазақ жерін, қазақ ұлтын пана тұтқан өзге ұлт өкілдерінің бір сәт болса да ойланып, осы бір азат күнге жеткізіп, туғанындай бауырына

жүрек жылуын үш жасымнан бастап күні бүгінге дейін көріп келе жатқандардың бірімін. Қазақ жерінің маған жаттығы жоқ. Әсіресе киелі де мейірімді мекен, құтты қонысым болған Оңтүстік Қазақстан өңірінің орны дара. Сол себепті де қазақ халқына алғыстан басқа айтарым жоқ.

Қазақ халқы кімді де, қай ұлтты да бөліп-жарып, сыртқа теппеген. Қайта жатсынбай, өзіне жақын тартып, бүтінін бөліп,

кенпейілділік пен жомарттық танытқан. Ізгілік пен кісілік, аламгершілік пен бауырмалдық иесі — қазақ халқына, оның бай тіліне қанша құрмет көрсетіп, сыйласақ, артықтық та,

көптік те етпейді. Себебі кезінде қуғын-сүргінге ұшыраған түрлі ұлт өкілдері жергілікті халықтың рақымшылығын, қонақжайлылығы мен кенпейілділігінің арқасында күнкөріс қамымен ғана шектелмей, өздерінің этникалық ерекшеліктерін сақтап қалды.

— Тілге, елге, қазақ халқына деген құрметіңізге алғысымызды білдіре отырып, алдағы 8 наурыз мерекесімен шын жүректен құттықтаймыз.

— Рахмет, айналайын! Бұл мейрам әрбір ұлт, соның ішінде менің қазағым әйел баласын қалай сыйласа, аруларымызды солай қалдырып, қастерлейтін мереке. Елбасымыз біздегі әйелдер қауымының барлық салада қызмет етуіне жағдай жасап жатыр. Өз басым гендерлік саясатты онша қолдамаймын. Мен үшін бастысы — қыз баланың ана атануы, әйел бақытын сезінуі деп есептеймін. Баланың тәрбиесі ата-анаға ортақ. Алайда ең негізгісі — ақ сүтін берген анада. Сондықтан осынау сәтті пайдалана отырып, келе жатқан көктемнің алғашқы күндеріндегі шуақты мерекемен барша әйел затын құттықтаймын!

Лина КӘПМХАН,
Алматы облысы

Тағзым

Талдықорғандағы өңірлік коммуникациялар қызметінде Алматы облыстық Қазақстан Халқы ассамблеясы төрағасының орынбасары, хатшылық меңгерушісі Ғабит Тұрсынбай, облыстық ассамблея жанындағы қоғамдық келісім кеңесінің төрағасы Оралбек Жақиянов, облыстық жетекші журналистер мен сарапшылар клубының төрағасы, «Огни Алатау» газетінің бас редакторы Атәлім Идиговтың қатысуымен баспасөз мәслихаты өтті. Онда наурыз айының бірінші онкүніндегі «Алғыс айту күніне» орай жарияланған мерекелік іс-шаралар баяндалды. Сондай-ақ жыл сайының қалыптасқан дәстүрге сай атқарылатын ауқымды жұмыстар айтылды.

Брифингте бірінші болып сөз алған Ғабит Тұрсынбайұлы «2016 жылдан бері Алғыс айту күнін мемлекеттік деңгейде өңірдің барлық аумақтарында атап өткізіп келеміз. Бұл жолы да үлкен дайындықпен бастадық. Жылдан-жылға жақсы дәстүр қалыптасуда. 10 күндік арнайы жоспар әзірлеп, елді мекендерде жұмыстарды жүргізіп жатырмыз. 20 ақпаннан басталған мереке аясында 1300-ге жуық шараға 30 мыңға жуық халық қамтылды. Көптеген «дөңгелек үстел», қайырымдылық акциясы, ашық есік күндері жаппай өткізілуде», — деді ағынан жарылып.

Ғабит Тұрсынбайұлы «Тағдыр тоғыздары Қазақстан халқы. Алғыс айту күні», «Төртіңші өнеркәсіптік революция дәуіріндегі медиаанының маңыздылығы» атты дөңгелек үстел, «Татар тағамдары күніне» орай ұйымдастырылатын мерекелік шаралардың мән-маңыздылығына да айрықша тоқталды. Өйткені мұндай шаралар түсі бөлек болса да, тілегі бір, жүрегі ортақ Қазақстан деп соғатын әр ұлт өкілінің басын біріктіріп, берекесін арттыра түседі.

Осы тұста облыстық ҚХА-ның жанынан құрылған қоғамдық келісім кеңесінің де тартымды істерін айтпай кетуге болмайды. Осы кеңестің төрағасы Оралбек Нұрсейітұлы өңірдегі аудан, қалаларда «Қайырымды ел» жалпы республикалық акциясы аясындағы іс-шаралардан хабардар етті. Оның айтуынша, аталған шара аясында 527 қайырымдылық шара ұйымдастырылып, 2433 адамға 24 млн 689 мың теңге көлемінде әлеуметтік көмек көрсетіліпті. Сонымен қатар, Қаратал ауданындағы Бастөбе тауының етегіндегі «Қазақ халқына мың алғыс»

монументіндегі салтанатты митинг пен Достық үйінде өтетін «Татулық — бірлік бастауы» атты облыстық форумы жайында кеңінен айтып берді.

Қазақ жері — қиын-қыстау күндері қоныс теуіп, тіршілігін жалғастырған өзге ұлт өкілдерінің де құтты мекені. Сондықтан олар байтақ жеріңдей пейілі кең, жаны жомарт,

ТАТУЛЫҚ МОНУМЕНТІ

жүрегі жылы қазақ халқына да борышты. Өйткені алыстан жадап-жүдеп келгенде кең құшағын ашып, аман сақтап, бүгінгідей бақытты да бақуатты өмір сүруге мүмкіндік берді.

Сондықтан олар қазақ халқының жақсылығын еш ұмытпайды. Осы кезеге бір шолу жасаған ҚХА жанындағы жетекші журналистер мен сарапшылар клубының төрағасы Атәлім Саламұлы:

— Қазақстанға қоныс аударған өзге ұлт өкілдерінің әрқайсысы қиын-қыстау кезде көмек қолын созған қазақ халқына қарыздар. Өскелең ұрпақтың санасына сол кездегі оқиғаның сіңіріп, тарихты үздіксіз түсіндіруге тиіспіз, — деді.

Кездесуден кейін көп өтпей, облыстық ҚХА-ның мұрындық болуымен, қоғамдық келісім кеңесінің қолдауымен, өңірдегі этномәдени орталық өкілдерінің қатысуымен Бестөбе жотасындағы «Қазақ халқына мың алғыс» монументі жанында салтанатты митинг өтті.

Өткен асырда көптеген ұлтты туған жерінен шығарып, босқындықтың қамытын киізген кенестік идеологияның айдауымен корей ұлты

да ит арқасы қияндағы Қыр Шығыстан қазақ даласына мал вагондарына тиелген күйі жеткізілді. Қаратал ауданының орталығы Үштөбе қаласындағы жергілікті халықтың қамқорлығына алынғандардан басқалары Бастөбе жотасынан қазылған жертелелерді қоныс етеді. Қақаған қыстың суығын көтере алмай қаза тапқандар сол төбенің етегіне жерленіп, қара жерді томпайтып қала берді.

Митингінде кезекпен сөз алған Қаратал ауданының әкімі Рауан Рақымбаев, облыстық ҚХА төрағасының орынбасары, хатшылық меңгерушісі Ғабит Тұрсынбай, әзірбайжан этномәдени орталығының төрайымы Асылы Осман, Қаратал ауданының Құрметті азаматы, Корей ардагерлер кеңесінің мүшесі Валентина Ин көпшілікті мерекемен құттықтап, алғысын арнады.

Аудан әкімі Рауан Тұрданғазыұлы «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық-патриоттық идеясының қазақстандық бірегейлік пен ел бірлігінің ортақ тарихы және ортақ тарихи сана негізіндегі ұлттық құндылықтарды бедерлейді. Бұл күн күрделі замандың ырық тіресе еңсеріп, қысқа мерзім ішінде Елбасының басшылығымен Тәуелсіз Қазақстан жолында аянбай тер төккен азаматтарымыздың бір-біріне құрмет білдіретін күні», — деді.

Аудан басшысы атап кеткендей, сол тұста Қаратал өңіріне айдаумен келген кәрістерге қолындағы барын бөліп беріп, қонысының бір бұрышына орналастырған қазақтың ақсақалды қариясы мен ақ жаулықтың анасының мейірімі мен қамқорлығы әлі күнге ұмытылған жоқ. Сондай ізгіліктің арқасында еліміз бейбітшіліктің, тыныштықтың, ынтымақтың ордасына айналды. Еліміздегі татулық пен тұрақтылық әлемге үлгі болып, адамзаттық қасиет — өзгеге жақсылық жасау ұстанымын асқақтатты. Бұл үрдіс әлі де өз құндылығын жоймай, болашаққа жалғаса бермек.

Қажет АНДАС,
Алматы облысы

EL BIRLIGI

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

Игі шара

Алматы облыстық «Достық үйі — Қоғамдық келісім орталығында»

Астана қаласының 20 жылдығы аясындағы 8 наурыз Халықаралық әйелдер мерекесіне арналған «Астана көктемі шақырады» форумы өткізілді. Бұл басқосуды ұйымдастыруға Алматы облысындағы «Вайнах» шешен-ингуш қоғамдық-мәдени бірлестігі ұйытқы болды.

Қазақстан Халқы ассамблеясы (КХА) құрылған күннен бері Алматы облысында бөлімшесі ашылып, жұмысын ойдағыдай атқарып келеді. Облыстағы алғашқы этномәдени орталықтар өткен ғасырдың 80-90 жылдарынан бастау алады. Жетісу халықтарының қауымдастығы сол кезден бар. Ал облыстық ассамблея бөлімшесі құрылғанға, оның құрамына өңірдегі этномәдени орталықтың бәрі енді.

Бүгінде облыстағы этномәдени бірлестіктің саны 70-тен асады. Олардың 23-і облыстық, қалғаны аудан және қалалық деңгейде қызмет атқарады. 2008 жылдан

Өңірдегі шешен-ингуш этномәдени бірлестігінің негізгі мақсаты — этносаралық келісімді сақтап, аймақта тұратын басқа этникалық топ өкілдерімен қоғамдық байланысты және мәдениетті дамыту, Қазақстан Халқы ассамблеясының идеяларын жүзеге асыру болып табылады.

Жыл сайын «Вайнах» бірлестігі шешендер мен ингуштардың депортациялану күніне арналған қайырымдылық акциясын ұйымдастырады. Басқарма мүшелерінің демеушілік қолдауының арқасында, 23 ақпанда сталиндік репрессияның жазықсыз құрбандарын еске түсіретін арнайы кеш өткізіліп тұрады.

Этномәдени орталықтың жастар қанаты жұртқа танымал отандық және шешен-ингуш қайраткерлеріне арналған шығармашылық кеш ұйымдастыруды дәстүрге айналдырған.

2003 жылы Лала Идигованың жетекшілігімен тағы да бір шығармашылық ұжым — облыстық және қалалық хореографиялық байқаулардың лауреаты «Даймох» ансамблі құрылса, құрамы жөнінен көптеңесті құрылтайшылар тобының бастамасымен 2006 жылы Талдықорғанда шешен мәдениеті мен

рухани мұрасын қолдау аясындағы «Заман» қоры жасакталды. Қордың міндеті —

ДОСТЫҚ,

бері облыстық ассамблея ұйымдастырған игі шаралар «Достық үйі — қоғамдық келісім орталығында» өтеді. Мұнда этномәдени орталықтардың бастамасы мен іс-шаралары әдістемелік кеңесте талқыланып, жылдық жоспарға енгізіледі.

Ассамблея жанында қоғамдық келісім кеңестері жұмыс істейді. Мұндай кеңес облыстың 19 аудан-қаласындағы елді мекендерде, сондай-ақ ірі кәсіпорындарда құрылған. Қоғамдық келісім кеңесі кез келген түйткілді мәселені талдап, ауыл, аудан немесе қала әкімдігіне көмек бере алады. Мемлекеттік мекемелер тарапынан шешімін таппаған мәселеге қоғамдық негізде талдау жасап, ұсынысын жеткізуге мүмкіндігі бар. Нақтырақ айтсақ, кез келген елді мекеннің санитарлық тазалығынан бастап, халық бірлігі мен ынтымағын арттыру, жастар мәселесі және оқта-текте туындап отыратын түйіндер осы қоғамдық келісім кеңесі арқылы талқыланады.

Бұған қоса, облыстық ассамблея жанында Аналар кеңесі жұмыс істейді. Бұл кеңестің де барлық аудан, қалаларда бөлімшесі бар.

Ал Алматы облыстық «Вайнах» шешен-ингуш қоғамдық-мәдени бірлестігі 1989 жылы құрылған. Орталық жұмысын 16 жыл бойы Қазақстан

БІРЛІК,

БІРЛІК,

вайнахтардың тарихын, мәдениеті мен тілін түлету, дәстүр мен ғұрыпты, адамгершілік құндылықты насихаттау. Сондай-ақ қор қызметінің басты бағыты — барлық өткен өкілдері арасындағы достық пен бірлікті, ынтымақ пен келісімді нығайтуға ықпалдау болып табылады.

Салтанатты кеште сөз алған Алматы облыстық ҚХА төрағасының орынбасары, хатшылық меңгерушісі Ғабит Тұрсынбай әйелдер қауымын айтулы мерекемен құттықтап, форумды ұйымдастырушыларға ыстық ілтипатын білдірді.

Ол өз сөзінде «Бірлестік ұлттық дәстүрлерді қайта жаңғыртып, сақтауда, шешен және ингуш халықтарының тарихы мен тілін үйренуге бағытталған мәдени-ағартушылық жұмыстарды жүзеге асыруда зор үлес қосып келеді. Бірлестік өкілдері елімізде азаматтық қоғам қалыптастырудың

өзекті проблемалары жөніндегі бұқаралық пікірталас пен дөңгелек үстелге белсенді түрде қатысып, басқа да этномәдени орталықтарымен бірге «Вайнах» бірлестігі ұйымдастырған барлық мемлекеттік шараға атсалысады. Сондай-ақ түрлі кеш пен көрме, сан қилы шара өткізуде өте белсенді. Солардың бірі — бүгінгі 8 наурыз Халықаралық әйелдер мерекесіне арналған форум», — деді.

КЕЛІСІМ

Журналистер Академиясының академигі, Қазақстан Республикасы Президенті сыйлығының иегері, облыстық ассамблея жанындағы жетекші журналистер клубының жетекшісі Атәлім Идигов басқарды. Кейінірек этномәдени бірлестікке Ваха Сұрхаев, Рахман Исламов басшылық етті. Бүгінде орталық төрағасы — Адам Бойсаев. Оның айтуынша, қазіргі таңда этномәдени бірлестіктің атқарып жатқан іс-шарасы көп.

«Бізге жыл басында қойылған жоспар бойынша мемлекеттік мерекелер және ұлттық мейрамдарды қоса алғанда, 30-дан аса шара ұйымдастырылады. Қоғамдық келісім жайын түсіндіру мақсатында шалғай аудандар мен елді мекендердегі шешен ұлтының өкілдерін жинап, үлкен жиын өткізу алдағы жоспарымызда бар. Сондай-ақ өңірдегі қазақ балаларын Шешенстанға апарып, сол жақтағы жастармен таныстыру арқылы екі ел жастарының арасындағы достық қарым-қатынасты нығайтуға үлес қосқымыз келеді. Себебі шешен ұлты басынан өткерген қиын-қыстау кезеңдерде қазақтар жатсынбай, бауырына басып, көмек қолын созды. Барымен бөлісіп, қиыншылықты бірге көтерді. Бауырмал қазақ ұлтының осынау бір кенпейілдігін шешен ұлты әрқашан есінде сақтап, алғысын білдіреді», — дейді Адам Бойсаев.

Осыдан соң облыстық Қазақстан Халқы ассамблеясы жанындағы «Ұлағат» ақсақалдар кеңесінің төрайымы Светлана Гаитова мен «Вайнах» шешен-ингуш қоғамдық-мәдени бірлестігінің төрағасы Адам Бойсаев сөз алып, жүрекжарды лебізін білдірді. Шара соны мерекелік концертке ұласып, аруларға гүл шоқтары табысталды.

Лина АЙДЫНҚЫЗЫ,
Талдықорған қаласы

MAZASYZ MÜHIS

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

Тағдыр талайы

Талдықорған қаласындағы Аналар үйі – 17-30 жас аралығындағы он шақты қыз-келіншектің баспанасы. Олар – сәбиінің кіндігі кесіліп, жылағанда ана атанғанына қуанбаған өрімдей қыздар. Өзегін екінші өртеген, әке-шешенің оқтай сөзі сағын сындырған, іштен шыққан шаранасымен пана іздеп барғанда, өз үйінен, туған жұртынан аластатылған шерменде жандар. Құдды күнә арқалаған кісідей жасқанып, көкірегіне мұз болып қатқан зілдей шерін тарқатуға құлықсыз. Келін атанып, өз отауында бесік тербететін шақта Аналар үйін паналап жүргеніне қысылып-қымытырылған қыздардың ұайымын кішкентай бөбектердің күлкісі ұмыттырғандай. Аналар үйінің тұрғындары өзінің баянсыз махаббатын еске алғысы келмейді. Жаралы жанына шоқ басып, үйден қуған әке-шешенің қатыгездігіне өкпелі. Біз жас аналардың аты-жөнін өзгертіп береміз деген уәдемен өмір хикаясын жазып алдық.

балалығынан арылмағандай көрінді.

Салтанат – 20 жаста.

Анасы оны кішкентай кезінде тастап кеткен. Әкесі мен апасы тәрбиелеген. Былтыр әкесі қайтыс болыпты. Сүйген жігітін 4 ай іздеп, 20 ақпанда босанған. Пәтерге төлейтін ақша таппай, жейтін азығы таусылып, Аналар үйіне келіпті.

— Бұл үйге келгеніме екі күн болды. Көпшілікке бой үйретіп, өмір сүруге бейімделіп жатырмын. Өмірімнің бір жылда астан-кестені шыққанын ойласам, бір жакка безіп кеткім келеді. 17 жасымда үйден кетіп қалдым. Талдықорған қаласында даяшы болып жұмыс істедім. Тапқан табысым күнкөрісіме жетеді. Осыдан 6 ай бұрын алматылық 33 жастағы жігітпен таныстым. Ол қазақ-қытай шекарасындағы

жалайымды жасап алайын» делі. Мен алаңсыз жүре бердім. Бірақ ол телефонын сөндіріп тастайтынды шығарды. Амалым таусылған соң, таныстарына барып, жігітімнің қайда екенін сұрадым. Зым-зия. Нөмірін ауыстырып тастапты. 4 айдан бері оның қайда жүргенін білмеймін. Босанатын ай-күнім жакындаған сайын жұмысқа да жарамай қалдым.

Алматыдан бір досым жалдаған баспананың пәтеракысын төлеп тұрды. Босанғаннан кейін жағдайым мүлдем қиындап кетті. Қайда, кімге барамын? Бала кезде тастап кеткен анама бардым. Өгей

әке мен туған шешем табалдырықтан аттауға рұқсат бермеді. «Баламды қалай асыраймын, бұдан әрі қарай күнім не болады» деген ойлардан қажып кеттім. Аналар үйіне келгім келмеді. Мені асыраған апам 80 жастан асқан. Ол кісі қателігімді кешірмейді. Баламды құшақтап, осылай қаңғып қалдым. Құрбым интернет арқылы Аналар үйінің мекен-жайын тауып, осында орналастым. Өзірге болашағым жайында сізге ешнәрсе айта алмаймын. Мен өзімді алып мұхиттың ортасында, қайықта есексіз қалған адамдай сезінемін. Егер Аналар үйі

таптым. Мұнда өзім келдім. Қыздармен тіл табысу керек деп ескертті. Әрине, бұл жерден басқа баратын жерім жоқ. Бөріне көнемін. Әкем жоқ. Анам Көксу ауданында балабақшада жұмыс істейді, еңбекақысы 11 жастағы сіндім екеуінен аспайды. Күйеуім бар. Ақсу ауданының жігіті, былтыр алып қашты мені. Негізі біз бір-бірімізді ұнатып, өзім келіскеннен кейін отау құрғанбыз. Мен Талдықорғанға оқуға кеттім, күйеуім ауылда құрылыста жалданып жұмыс істеп жүрді. Жүкті екенімді естігеннен кейін қайын атам шу шығарды. Күйеуім өзінің баласы екенін мойындағанымен, өкесіне қарсы шыға алмады. Үйді атам билейді. Енем де, бала-шағасы да ол кісіге қарсы келе алмайды. Атамның бұйрығымен бір күнде қайын жұртым үйден қуып шықты. Менің абыройымды таптап, ауыр сөздер айтқан қайын атамның сөзі құлағымда әлі жаңғырып тұр. Менің адал екенімді естігісі де келмеді. Қорғаныс екенімді түсіндім. Өзі әрэн күнелтетін

шешем үндеген жоқ. Бәлкім, менің күйеуден қайтып келгеніме намыстанатын шығар. Аналар үйінен өзіме орын таптым, күйзеліп жүргенде басымнан сипаған жандарды осы жерде кездестірдім. Егер Аналар үйі болмаса, оқудан да айырылып қалар едім. Оқуымды жалғастыруға жағдайым жоқ. Өкінбеймін. Ұлым өскеннен кейін диплом алып, «Дипломмен ауылға» бағдарламасы бойынша өз кәсібіммен баламды асыраймын. Баламның атын Тәуекел деп қойдым. Тәуке хан сияқты

Аналар үйінің үйлестірушісі Бақытгүл Бейсенбіқызымен сұхбаттастық. Ол біздің сауалымызды күтпей, ағылып кетті.

— Бұл жерде ана мен бала 6 айдан бір жылға дейін тұрақтайды. Көбінесе Талдықорғанға өзге аудандардан келіп, ойнақтап жүріп от басқан, бақытын іздеп адасқан қыздардың баспанасы дегуге болады. «Аналар үйі» жайында газет-журналдарға үнемі жариялаймыз, перзентханаларда ақпараттық бюллетендер қалдырамыз. Көбінесе, перзентхана қызметкерлері анасы баласынан бас тартқан кезде хабарласады. Психологпен бірге барамыз. Оны райынан қайтарып, осы жерде бірге болуына көндіреміз. Жас бойжеткеннің аналық сезімінің оянуына, күйзелістен арылуына жәрдемдесеміз. Нәрестесін тұңғыш рет өмізгесін көбінің аналық махаббаты оянады. Сосын сәбиін тастап кетуге қиындайды. Тығырыққа тірелген, тағдыр төлкегіне ұшыраған жас аналарға қолдау білдіріп отырған кәсіпкерлерге алғысымыз шексіз! Біздің мамандар туған-туыстарымен татуластыру, жұмысқа тұрғызу, балаларын мемлекеттік балабақшаға тегін орналастыруға көмектеседі. Кейде жеке күәлігі жоқ аналардың төлқұжатын әпереміз. Үй кезегіне қоямыз.

— Қыздардың көбі осы өңірде туып-өскен екен. Ата-аналары да бар. Өз үйіне неге бармайды?

— Иә, олар Талдықорған және осы жақын маңайдағы басқа ауыл-ауданнан келген қыз-келіншектер. Кейбірінің ата-аналарының тұрмысы өте нашар. Әуірімдеп жан бағып отыр. Бізге бір қыз баласын құшақтап келді. Әкесі де, анасы да жұмыссыз. Тиын санап отырған отбасы баласымен келген қызын «өз күнімізді көре алмай жатырмыз, сені қайтіп бағамыз?» деп үйден қуып шығыпты. Оның үстіне біздің менталитетті білесіз. Әкелері некесіз жүкті болған қыздарды үйіне жолатпайды. «Қалай өмір сүрсен, солай өмір сүр» деп, қуып жібереді. Сол менталитетті өзгертпей, бізде тастанды балалар азаймайды.

— Аналар үйіне бойынан балалығы арылмаған жас қыздар түскенде қандай жағдайда болады?

— Өте қатты күйзелісте болады. Олар өз басына түскен қиыншылықтардан қажып, тығырыққа тірелгендер. Егер Аналар үйін білмесе, онда сәбиін тастап кетуі, өзіне қиянат жасауы әбден мүмкін. Біздің мақсатымыз – олардың аналық сезімін ояту, олардың еңбек өтуіне қолайлы жағдай жасау. Оқымаған қыздарды мамандыққа баулу. Қысқасы, тағдырдың жазуына қарсы тұруды үйретеміз.

— Некесіз туған қыздардың отбасына оралуға, сүйген жігітпен татуласуға мүмкіндігі бар ма?

— Біз әр қыздың ата-анасымен, тастап кеткен жігітпен сөйлесуге тырысамыз. Әрине, әртүрлі жағдай болады. Бір оқиғаны айтайын. Жігіт бойжеткеннен жүкті болғанын білгеннен кейін үйленуден бас тартқан. Ал қызға психологтар болашақ өнесіне күнде баланың суретін жібер деп кеңес береді. Нәтижесінде, 5-6 айдан кейін жігіт Аналар үйіне келіп, ұлы мен болашақ әйелін алып кетті. Психологтар қыздардың туысқандарымен, сәбидің әкесімен еңгімелесіп, оларды татуластыруға тырысады. Егер екі жақ ортақ мәмілеге келмесе, тіл табыспаса, онда сот арқылы әкелікті танытып, алимент төлеуге мәжбүрлейміз, талап етеміз. Аналар үйі биыл 80-нен астам нәзік жанға пана болады.

хан болып, ел басқарсын деген ниетпен, — деп Жанар көзінің жасын сығып алды. Аналар үйін паналаған қыздар өздерін суретке, камераға түсіруге рұқсат берген жоқ. Олар басындағы қиындыққа қарамастан, отбасының абырой-беделін сақтағысы келеді. Әке-шешесі «ұят болмасын» деген ескертуін екі етпеген бойжеткендер туған баласынан бас тартуға дейін барғанын жасырмады.

Жазира БЕГАЛЫ, журналист
Суреттерді түсірген Галия ҚАЛИЕВА

Диана — 17 жаста. Болашақ зангер. Ол сүйген жігітпен бір мектепте оқыған. Жігіті өзінен бір сынып жоғары оқитын. Екеуі колледж қабырғасында кездесіп, бір-біріне ғашық болып қалыпты.

— Алайда уақыт өте келе оның мені сүймейтінін түсіндім. Маған «үйленбеймін» деп кесіп айтты. Оның ата-анасы бай, дәулетті отбасы. Баланы бағуға қаржылай көмектесеміз деп уәде берді. Оны уақыт көрсетеді. Ал менің жүкті екенімді әулетімізде анамнан басқа еш пенде білмейді. Бір үйдің кенжесімін. «Некесіз, күйеуге шықпай жүкті болып қалғаныңды білсе, әкенің жүрегі тоқтап

Қорғас кеден бекетінен тауар тасымалдайды. Қытайлармен жұмыс

АДАСҚАНДАР

істейді. «Бойдақпын, сүйемін, үйленемін» деп, жарты жыл бойы күн құратпай Алматыдан Талдықорғанға шапқылады. Ата-анасы қарт кісілер екенін айтып, олармен де таныстырып, болашаққа жоспар құрды. Екеуіміз 6 ай кездесіп, мәңгі бірге боламыз деген бір сенім пайда болды. Сөйтіп жүргенде бойыма бала бітті. Жүкті болғанымды оған айтуға ұялдым. Іштегі шарана күннен-күнге өсіп барады. Арала 4 ай өткенде сәбилі боламыз деп астарлап

айттым. Бірақ ол қуанбады. «Күте тұр,

болмағанда қайда барамын, не істеймін? Оған жауап бере алмаймын. Сондықтан осы Аналар үйін ашып, қаржыландырып отырған жомарт жандарға алғысым шексіз, — деп Салтанат көз жасын төгіп, ішіндегі шерін тарқатқандай болды.

Ал 19 жастағы Жанардың тағдыры мүлде өзгеше.

— Талдықорғандағы медициналық колледждің студентімін. Қыркүйектен бері Аналар үйінде тұрамын. Қазан айында ұлымды босандым. Интернет арқылы мекен-жайын

мен туысқандарының қолдауынсыз қалған қыз-келіншектерге пана болды. Кәсіпкерлер қаржылай көмек көрсетуге бел буып, еріктілер емхана, перзентханаларда жүкті болғаннан кейін туысқандары, сүйіктісі теріс айналған жас аналарға көмектесу мақсатында жұмыс істеді. Нәтижесінде, «Аналар үйі» қамқор болған 3015 ана мен бала тығырықтан шығуға мүмкіндік алды. Мыңдаған сәби жетімдік қасіретінен құтқарды. Нақтырақ айтқанда, Аналар үйі ашылғаннан бері 2312 (яғни 77 пайызы) ана мен бала отбасына оралған, ал 703-і (23 пайызы) өз бетінше өмір сүріп жатыр. Былтыр Аналар үйінде мекендеген 792 қыз-келіншектің 612-сі өз отбасымен татуласып, баласынан бас тарту оқиғалары 68 пайызға кеміген. Жобаның кездеген мақсаты да осы. «Аналар үйі» жобасын бірнеше компания қаржыландырып отыр. Талдықорғандағы «Аналар үйін» қолдау мақсатында біздің компания ай сайын 1 миллион 800 мың теңге бөлеміз, — деді.

Осы жобаны ұйымдастырған Лев Чой былай деді: «Аналар үйі» әлеуметтік жобасының негізгі мақсаты – жетімдер санын азайту. Соңғы кездері жаңа туған нәрестенің қоқыстан, әжетханадан табылғанын, аялдамаға, перзентханаға тастап кеткен сәбилер жайлы жиі естиміз. Осы жантүршігерлік оқиғаны болдырмау мақсатында өлімізде 2013 жылдан бастап «Аналар үйі» ашылды. 19 қалада 25 үй жүктілік кезінде ата-ана

Енді өлім деп өңіреген сол көрнекті тұлғаның өмір жолындағы белгілі жетістіктері мен бастан кешкен ауыртпалықтары жөнінде жан жары Халима Бекмұхамедовадан сыр тартып отырмыз.

СОЛ БІР КӨКТЕМ

Күйеуі бұдан елу жылдай бұрын дүние салған Халима Адамбекқызы жолдасынан күні кеше ғана көз жазып қалғандай, екеуара әңгімесі нақпа-нақ, тебірене баяндайды:

— Көктем айы еді. Ташкенттің май тоңғысыз шуақты күндері. 1946 жыл. Алғаш кездескен сол бір айлы кештердің бірінде жанымды толқытып, есімде мәңгі қалған әсер — Ерекеннің ақырын ғана ыңыдап салған әні еді. Абайдың «Айттым сәлем Қаламқасы». Оны ән тілімен жеткізген өз жүрегінің үні деп қабылдадым. Расында да, араның да маған ұнайсың, сүйдім, күйдім» деген сөз болған емес. Осы әуез арқылы бір-бірімізді айтпай-ақ ұғынғандаймыз. Мен де келісетіндігімді көз жасарыммен-ақ, қабақ қағысыммен-ақ сездірген секілдімін.

Айтпақшы, оның ең алғашқы сыйлығы да өте тосын — Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романы. Әлі күнге дейін үйде тұр...

Көкейде «апайымыз Ташкентте неғып жүр. Өзбекке қатысы бар ма» деген ой қылаңдайды. Сергек жан осыны аңдағандай әсем күлімсіреп, сөз сабақтайды:

— Шешем Айша — зайсандық бір байдың қызы екен. Әкем Адамбек Бекмұхамедов Алашорда үкіметінің мүшесі ретінде атылып кетіпті. Осыдан соң анам мені алып, Ташкентке барып бас сауғалауға мәжбүр болады. Алдында үш баласы өліпті. Тірі қалған мен тұңғыш перзенті екенмін. Солайша тағдыр тәлеймен жанұшырып, қол ұстаса қашып жүріп, өзбек ағайындардың астанасынан бір-ақ шығыптыз. Мені орыс мектебіне беріпті.

Өмірдерегін шолсақ, Ермұхан ағамыз 1946 жылы отыз жас шамасында болар. Бү кісінің жолы Ташкентке қалай түскен.

— Мұнда ол кезекті диссертациясы дайындығымен жүрген көрінеді, — дейді Халима апай. — Ал мен осындағы Орталық Азия мемлекеттік университетінің филология факультетін тәмамдағалы жатқанмын. Диплом жұмысын қорғау әрекетімен Навои атындағы кітапханасында отырғанмын. Міне, сол жерде кездейсоқ ұшырасып, тіл қатысып қалдық та, тез табысып кеттік.

Осылайша, Ермұхан мені күн сайын кітапханадан үйге дейін шығарып салып жүрді. Сөйлесе келе өзімнен он жастай үлкен екенін білдім. Сөз орайында айта кетейін, Ерекен толқұжатында 1915 жылы туған деп көрсетіліпті. Бірақ комсомол қатарына кезірек өту үшін бір жас қостырып жаздырып алғанын айтты.

С

СӨЗ-СЫРҒА

«ДОМАЛАҚ» ХАТ

Бірде Бекмахановтар үйіне Бұқара қаласынан бір хат келіпті. Әлдебір белгісіз әйелдің атынан жазылған екен. Ашып қараса: «Оңбаған Ермұхан! Бізді жылатып неге тастап кеттің? Алиментті қалай төлейсің?!» деген сөз жазылыпты.

«Домалақ» хаттың иесі «Бұқара» деген мекен-жайды жазғаны болмаса, конверт сыртына жергілікті почта мәрі басылатынын ескермеген сияқты. Анықтап қараса, осы Алматыдан жазылған дүние болып шығады.

Сонда атақты ғалым:

— Ойпыр-ай, мыналар енді түк таппағандықтан, менің бала-шағамның арасына іріткі салғысы келгені ме! — деп ойран-асыр болыпты..

— Мойыма, сен адалдығыңды, биіктігіңді менің ғана емес, бүкіл халқымыз алдында әлдеқашан артығымен дәлелдеген адамсың! — деп жұбатыпты асыл жары Халима.

Расында да, Астананың қақ ортасында қасқайып, қиырларға көз тіккен Кенесары хан ескерткіші Ермұхан Бекмаханов мұратының дұрыстығын күн сайын паш етіп тұрғаны анық қой.

шақтарда туған жерлері Баянауылда қайтыс болыпты. «Шешемнің қай жерге жерленгенін де білмеймін» деп мұң шаққаны бар. Бұл да бір жазылмас жүрек жарасы секілді. Сол замандардағы жоқшылық, аласапыран ауыртпалық дарынды жеткіншектің денсаулығына да орасан зардабын тигізгендей. Дегенмен, өте жақсы оқыпты. Кейін кейбір қатарластарының өз естеліктерінде жазғанындай, сол кездердің өзінде аса алғыр бала екен. Тоғызыншы кластан соң Семейдегі жоғары оқу орындарына даярлайтын курсқа түседі. Оны бітірген соң Алматыға келіпті. Бірақ жерлесі, белгілі ақын Дихан Әбішев: «Ермұхан, сен төре тұқымысың. Сондықтан саған мұндағы кейбір туысқандар күн көрсетпес. Демек, оқуды Ресейде жалғастырғаның дұрыс-ау» деп кеңес қосады. Сөйтсе, Мәскеу мен Ленинград институттарына ешбір жолдама жоқ екен; бәрі бөлініп қойылған. Сол себепті, Тамбовты таңдайды. Онда екі екі жыл оқыған соң үшінші-төртінші курстарды Воронежде жалғастырады. Жатақханада тұрыпты.

АСЫЛ ЖАРДЫН ШАТТЫҒЫ

АНА ҚУАНЫШЫ

Әлбетте, әрбір ана өз перзентінің дүниедегі ең бақытты адам болуын қалайды. Айша шешей де бойжеткен жалғыз қызына толайым бырыс-бақ тілегені түсінікті.

— Ермұханға көңіліміз құлағаны социальдықты, осынау жүзінде нұр ойаған жегітпен баяғыдан біте-қайнасып келе жатқандай, өзімді етене жақын сезіндім. Ол алғашқы кездесулерде-ақ жан сырын айтқан. Әйелі бар екен. Өзге ұлттың өкілі көрінеді. Өсіп келе жатқан үш қызы туралы сөзді де жасырмады. Сонау қосағымен қанша уақыт бірге тұрып келе жатқанмен, жарасып кете алмағанын да жеткізді. Мына сәт тым қорғаныс халде, жүдеңкіреп жүрген кезі көрінеді. Шынын айтпайын, осы жағдайды әлдебір тылсым түйсікпен а дегеннен өзім де сезгендей едім. Содан ба, осынау азаматқа сүйеніш болсам, жәрдемдесем деген іштей даярлығым да жоқ емес-ті. Себебі шығармашылық адамның, оның арасында үлкен ғылым жолына түскен жанға лайықты қамқорлық қажет екенін білетін едім.

Бірде кешкісін шай үстінде осы жағдайдың бәрін шешіме де жайып салдым. Недәуір ойланды. Одан соң: «Тағдырың шығар, құлыным. Мен бөгет болмаймын. Өзара тіл табысып жатсандар, ақ батамды беремін» деді. Қатты қуанығын аңдадым. Айналамда өзбек ағайындар, өзге халық өкілдері көп еді. Сондықтан анам менің басқа ұлтпен қосылуымнан қауіптенсе керек. Бірде, тіпті тек қазаққа қосылуым қажеттігін епкертіп те қалғаны бар еді. Кітапханада ұшырасқан адамды «іздеген кісім — осы, иә, бұл менің тағдырым деп» шешкенім есіме түсті.

Ермұхан Бекмаханұлы арада біршама уақыт өткенде Мәскеуде докторлық диссертациясын қорғайды. Ол осы сапарға болашақ қалыңдығы Халиманы да ала кетуді ұйғарады.

— Менің де дипломым енді ғана қолға тиген сәт еді.

Ермұхан мені өзімнен бірге ала кеткісі келетінін айтты. Өзімнің қуана келісетінім белгілі ғой, анам жібере қоя ма деген сұрақ алдыдан шықты. Ақырындап айтып көргенімде о кісі: «Ақысыз қыз емессің, жаным. Кәметет жасқа әлдеқашан жеттің. Ендігі өмірлік әрекеттеріңе тек тілектестігімді ғана білдіремін» деді.

Солайша аттандық. Қорғау ғажап болды. Және бір тамашасы ғылыми іс-шараға қазақты сорпа бетіне шығатын даңқты ұлдары Қаныш Сәтбаев, Бауыржан Момышұлы, Мәлік Ғабдуллиндер қатысты. Сол кісілермен жақын танысты.

Ерекен керемет қорғады. Материалды тыңғылықты зерттегені, тақырыпты терең білетіні байқалып тұрды. Барлық қиын сұрақтарға ұтқыр жауап беріп, тәтті етті. Қаныш аға қорғау аяқталған соң Ермұханды құшақтап құттықтап, ризалығын білдірді. Өз қалтасынан қомақты қаржы шығарып, жиналған меймандарға қорғаушының атынан мол дастархан жайды.

Ерекен кейін де мені Ленинград сапарына шақырды. Қонақ үйінде тұрық. Сол жерге оның жанында екі айдай жүрдім. Етегінен ұстадым деген де осы болар...

ҮЙЛЕСІМ СЫРЫ

Апай әңгіме арасында сонау Ташкенттегі Навои кітапханасында өткен кимас кездесу елестеріне оралып соғып қояды.

— Қызық болғанда, болашақ күйеу жегітпен ең алғашқы кездесуге кешігіп қалыпты. Зағырақ сәнденіп, бөгеліңкіреп орыс керек. Елтігің жетсе, ұшыраса қалсаң жерде жегітің жоқ. Сөйтсем, ол кешігуді оша ұнатпайтын адам екен.

Аяңдап барып, кітапханаға кірсем, сонда отыр.

Кешірім сұрауыма тура келді. Бірақ ренжігенін байқапты. Дегенмен, әлгі күтпеген әрекетімен ендігі де белгілі тәртіпті қатаң сақтау қажеттігін мықтап ұқтырды. Өзі әрдайым уақытпен дәл жүретін адам еді. Өте реттілікті, жүйелілікті қалайтын. Онымен жиырма жыл бірге тұрғанымызда баратын жерге ешбір кейіпкерін көрмен емесін.

ALTYN TAMYR

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

Әуестігі жағына келсек, өнерді шексіз сүйген жан-ды. «Егер мен тарихшы болмағанда сөзсіз өнертанушы, оның ішінде музыка зерттеушісі болар едім» дегені бар. Домбыра, мандолина, пианино сияқты барлық аспапты тарта білетін. Бәрін өз бетімен үйреніпті. Әмбе жоғары деңгейде орындайтынын кәзгі мамандар да мойындайтын. Байғали Асымхановпен дос болды. Хадиша Бөкеева, Шәкен Аймановтармен жақсы араласты. Бірде Сәбит Мұқановтың «Шоқан Уәлиханов» пьесасы туралы жақсы рецензия да жазғаны бар.

Көркемсурет, сұңғат өнеріне құштар еді. Түрлі қолтумалар сырын білгір сыншыдай талдап отыратын. Жан-жақты дарын иесінің ең сүйікті ісі ретінде кітапқұмарлығын айтудың реті бар. Бүкіл ғылымға қызыға, құныға араласушы еді. Ключевскийдің, Соловьевтің еңбектерін де түгел дерлік оқыды. Бірде өзіміз ақишадан тарлық көріп жүрсек те, Букенист кітапханасынан Шоқан Уәлихановтың еңбектерін сатып алғанымыз есімде. Кітаптан қаржы аямайтын.

Уақыты өте тығыз болса да бірде-бір музейді жәбірмейтін. Біз екеуіміз қол ұстаса жүріп Эрмитажды, Третьяков галереясын әбден араладық. Осылайша, біртіндеп, қосағымының жан әлемі қалауына бейімделіп кеткенімді өзім де байқамай қалғандаймын.

Ә дегеннен айтқаны — біздің алдымызда түрлі қиындықтар кездесетіні анық. Соның бәрине тәзіл, көңуіңе тура келеді деді. Келістім. Әлгінде айтқанымдай, іштей дайындалып үлгерген едім. Ауыртпалықтар көп болды. Сүйгендіктен болар, барлық бейнетті бірлесе көтердім. Өтірік айтамын дегенді білмейтін, құлық-сұмдығы жоқ, таң қаларлықтай өте адал адам еді. Жиырма жылдың ішінде мені бірде-бір рет алдап көрген емес. Біздің аранымызда ақиша туралы сөз болмайтын-ды. Мысалы, ол ғылым докторы ретінде 7200 сом ақша алатын. Осының

тең жартысын жылдар бойы алиментке төледі.

Жана шеккен, қиналған кездеріміз де көп болды. Ғылым жолы оңай емес. Жағдай керек. Ал ол үнемі ойдағыдай бола бермейді. Қаржы-қаражат жетіспеді. Бірақ өзі: «Бәрі уақытша, аса күйзелме» деп жұбататын еді.

Жан әлемі шексіз бай, рухани кемел кісі-ді. Талмай еңбектенуді үйретті. Кейін со кісінің арқасында өзім де кандидаттық қорғадым. Доцент болдым, оқулықтар жаздым. Өз аспиранттарымыз тәрбиеледім. Айтқан ақылының бәрі дұрыс болып шықты.

Жасынан ұқыпты, сәнді киінуді ұнататын сері адам еді. Қолымнан келгенше жақсы киіндіруге тырыстым. Және істі зор ықыласпен атқаруға тырыстым.

Ғылыми кеңес төрағасы ретінде түрлі деңгейдегі небір жиналыстар өтіп жатады. Тағы бірде Мәскеудегі сондай бір шараға қоса барғаным бар. Оған Мұхтар Әуезов те келіпті. Мұхаң Ерекеннің сөзіне сондай риза болып арқасынан қақты. Мен де күйеуімнің біліміне, қиен күйіне қатты сүйсініп, кеудемді қаттық керіпеп отырды. Көбіне қасына еріп жүретінім еске түседі. Барлық күш-жігер, уақытымыз сарп етіп, ер-азаматымыз сыр-сымбатана, күйіме, тамағына, келетін қонағының күтіміне қараймын.

Кастриоль, ток плита алып жүріп, мейманханаларда сүйікті асын даярлап беремін. Мана айтқанымдай, жасынан денсаулығы осал, нәзік жегіт-ті. Мен қаланың қызы болсам, ол нағыз ауыл баласы еді; борщ, котлет, анау-мынау дегенді місе тұтпады. Қазақша ет, сорпа, бауырсақ, таба нанды жақсы көрді.

Жан әлемі нәзік дегенмен, ол батыр да азамат еді. Адамгершілігі мол. Қажет жерінде мінезі қатал. О кісіге қарсы шығу деген мүмкін болмайтын. Шешем де, балалар да, бәріміз қас-қабағына қарап, соның ыңғайымен жүрдік. Мен оған бағындым. Өйткені, сыйлауға, құрметтеуге әбден лайық адам еді. Ол да пенде баласы, барлық кемшілігін кешірдім. Әрдайым бабын тауып, жағдайым жақсап, баладай мәпелеп бақтым десем артық айтқаным емес. Оған ешбір өкінібеймін. Ерекен де түсіністікпен қарады. Аса талаптың, қызықты, ішкі мазмұны бай, көкірек сарайы да, сырт келбеті де ғажайып сұл жан еді.

Бірде белгілі композитор Евгений Брусиловский ол қайтыс болғаннан кейін: «Сіздің жолдасыңыздың тұлғасы кино актерлер секілді еді» деп қалғаны бар...

ҰҒЫЛАРМЕН ҰШЫРАСУ

Тарихшы Ермұхан Бекмаханов аты аталса, біздің көкейімізде «еңгілігі тарихшы өз тағдыры мен бірге тұтас ел өмірінде елеулі орын алатын Кенесары тақырыбына алғаш қалай келді екен?» деген сауал тұрар еді. Осының Халима Адамбекқызынан сұрамай отыра алмадық.

— Ерекен сонау Воронежде оқып жүрген жылдары жатақхананың жуыну бөлмесінде ұзын сүлгімен бет-аузын сүрттіп тұрып, үнемі терезе адынан өтетін әлдебір қараторы, мұртты кісіні байқайды екен. Кескін-келбеті қазақтан аумады дейді. Ақыры сонымен танысуды ұйғарады. Әдейі алдынан шығып:

— Ағасы, сіз қазақ еместің бе? — деп сұрапты.

— Иә, бауырым! Өзің қай жақтың баласың?

— Мен Кереку жағында туып-өскен жегіт едім. Қазір осындағы пединститутта оқимын...

Таныстық осылай басталады. Сөйтсе, бұл кісі атақты Халел Досмұхамедов екен. Отбасымен жер аударылған көрінеді. Білікті дәрігер. Дегенмен, тарихпен терең айналысатын сияқты.

Осыдан кейін ұзақ сырласулар басталады.

— Сен осы Кенесарыны білсең бе? — деп сұрайды сөз арасында жас жегітпен Халел ағасы.

— Жоқ, ақсақал, шала-пұла атын естігеніміз болмаса, оша таныс емес екенмін.

— Мұны терең білгенің дұрыс. Ол елдің азаттығы жолында қан төккен қазақтың ең соңғы ханы...

Міне, Ермұханның белгілі тақырыпқа сонша құштарлана кірісуі осындай сөзден басталған екен. Сол секілді Ерекен тағдырына аты әлемге мәшһүр тарихшы, СССР ҒА Академия Анна Михайловна Панкратованың да алатын орны айрықша. Ол жас ғалымның қабілетіне зор сеніммен қарап, қанатының астына алған ардақты адамдардың бірі. Әрі-беріден кейін Ермұхан Бекмаханов кейбір әріптестерінің белгілі жасалымен ГУЛАГ-тың (лагерлер мен тұтқындау орындарының бас басқармасы) үкімі арқылы жиырма бес жылға кесіліп, Иркутск облысының Бодайбо қаласында қаумауда жүрген кезінде Ермұханның жайымен КПСС ОК Бас секретары Никита Хрущевқа кіріп, 1954 жылы күзде босап шығуына ықпал еткен осы кісі болатын. Ерекен ұсталған соң екі жылға жуық уақыт өткенде абақтыдан босап, артымынан Ташкентке су жаңа кәстәм-шалбармен, шапшын қиырып, иіс суы бұрқырап, жарқырап іздеп келіп тұрғанда қапыран қалдым. Сөйтсем, әлгі айналып кетейін Анна Михайловна өзіне шоқпыт күлшікемен жеткен Ермұханды: «Сенің еліңде досың бар дұшпаның бар. Сондықтан олардың арасына дұрыстатып баруың қажет» деп ине-жітпен

шыққандай киіндіріп жіберіпті.

Сол секілді, еске түскен соң айта кетейік, Ерекен бүкіл атақ-лауазымынан айырылып, қызметтен қуылып, Нарынқол ауданына жер аударылғанда болашақ жазушы Бердібек Соқпақбаевтен де бір мектепте жұмыс істеген. Міне, айналайын, өмір деген күрделі нәрсе; иә-қиб дүниеде

белгілі адамдардың жолдары осылайша түйісіп, тағдырлары шешіліп жататын көрінеді. Мен де Ерекенді Құдайдың өзіме жіберген ерекше сый деп білемін.

Бірақ, бір байқауымша, ақылды, парасатты адамға қай жүйеде болсын оңай болмайды екен. Өйткені ол — ерекше жаратылған адам. Тұлғасы сонададан айрықша қасиетімен көрініп, биікте тұрады. Ал ондай жерде қызғаныштың, іштарлықтың қоса жүретіні мәлім. Ерекеннің өзі қызғаныш дегенді білмеген адам еді. Сол секілді ешкімге

кек те сақтаған емес. Түрмеден босап келгенінде «мен әлгі жазуарыма енді көрсетемін» деп кіжіңгенін де көрмеппіз. Қанафин деген бір танысы 1966 жылы мамыр айының 5-і күні докторлығын қорғады. Өл уақытте жатқан Ермұхан соны сәтті қорғап кетсе екен деп ұянымап, тілеуін тілеп жатты. Ертеңіне өзі қайтыс болды...

Шетелдерді бірталай аралады. Әсіресе, Еуропа елдерінің көбінде табанының ізі қалды. Бір жақсысы, оны жетекші ретінде тегін жіберіп тұратын. Қытайға баруды армандаушы еді. Онда да әйелін қыдыру үшін емес, бай архивтеріне кірсем деп үміттенді. «Біз әлі күнге дейін Еуропа ғылымын айналырып, сол Батыс елдерінің кітаптарына малаңып жүрміз. Ал қазақтың нағыз тарихы Қытайда жатыр» деп отыратын. Қазақ елінің жоғары оқу орындарына арнап тарих оқуына жазғам деп, Алашорда тарихын зерттесем деп, Шоқан Уәлиханов жөнінде монография жазғам деп... армандады. Жоспары көп еді. Армағы көп еді. Бірақ жете алмады.

Халима апай: «Әлгінде Ерекеннің алғашқы кездесулердің бірінде Абайдың өнін салып бергенін айттым ғой, — делі. — Бұл әл біртіндеп біздің сүйіспеншілігіміздің символына айналды. Қазір де осы әнді қойып көңіл жұбатамын». Содан соң бір сәт тартымды тенор даусымен:

— Айттым сәлем, Қаламқас,

Саған құрбан мал мен бас.

Сағынғаннан сені ойлап,

Келер көзге ыстық жас, —

деп әндетіп қоя берді. Ғажап әнші адам екен. Бұл да біз үшін жаңалық еді. Тебіреніп жерберді.

Апайдың ел жұмылған көзіне қарасақ, кірпігіне ілінген бір тамшы жас түр екен. Одан серпіліп, өнтек күлімсіреп:

— Қарашы, Абай атамздың сөзі қандай ғажап! — деп тамсанады. — Ермұхан ағаларыңдай асыл азаматты әр түрлі қуғын-сүргін, күншіл ағайындардың пәле-жаласы, домалақ арызы әбден титықтатты ғой. Осылайша қорлық-зорлықтың ашы дәмін көп татқан қайран ер елу жасында үзіліп кете барды. Хандық дәуірді көксейсін, ұлтшылсын деген қуғындау науқандары ғұмыры аяқталмады...

Терен күрсінді.

— Менінше, адам баласы қандай жағдайда да шыдамды, көнтертіл болу керек екен. «Сабыр түбі — сары алтын» деген сөз бекер емес. Қазақ аз халық, бірақ дарынды, ақылды халықтыз. Жеріміз кең, байлық жеткілікті. Түте бір жақсылықтарға жетегініміз анық... Мен өзге елдерді адамның. Керемет жар сүйдім. Оның ұрпағын өрбіттім. Немере-шөберелерім бар. Құла-құдағы, достарым, шәкірттерім бар. Ерімің мұрасын жинастырып отырмын. Бұдан артық қандай бақыт керек, — делі.

Құлтолеу МҰҚАШ

Шетелге саяхатқа көп шығатын кәсіпкер Асқар Қарапшалаков today.kz берген сұхбатында «Бұл – тәрбиелеу құралы. Көшеде өтіп бара жатып бала ата-анасынан «Суреттегі ағай кім?» деп сұрауы мүмкін. Сонда Абайдың кім екенін, оның шығармашылығын айтып бере алады. Осыдан кейін балалардың тарих пен әдебиетке қызығушылығы оянады», – дейді. Ал кеншілер қаласында бір билбордты жалға алу шамамен 35 мың тенге тұрады.

ҚАЛАНЕР

Қалай айтсақ та, нәзік жанды әйелдер қауымы 8 наурызды өздерінің тәл мерекесі ретінде қабылдайды. Жақындарынан сыйлық күтеді. Біз де осы бір атаулы күнді пайдаланып, жаны жібектей нәзік, бірақ қайраты қарағайға қарсы біткен бұтақтай қайсар әйелдер қауымын шын жүректен құттықтап, тағдыры бөлек, тәлейі ерек кейінкерлерді әңгімеге тарттық. Соның бірі – Жеңісгүл Дәулетова. Кейінкеріміз тағдырмен бетте-бет келген, бірақ қиындықтан жеңілмеген жан. Ол бойын тұзеп, ехлдей құлтырған 16 жасында оқыс оқиғадан қатты зардап шегін, арбаға таңылып қалған. Бірақ кейбіреулер секілді жазашының жазуына күйрен кеткен жоқ. Орнынан тік тұрға талтынды. Қазір балдақпен жүреді. Өмірге деген құштарлығының арқасында қазақтың қолөнерін жандандырып, үлкен бизнесті дөңгелетіп отыр.

Жеңісгүл ДӘУЛЕТОВА:

Сырмақтың оюы - көйлекте,

Жас казак: Жеңісгүл, оқырманға түсінікті болу үшін, әңгімені арыдан бастасак. Кесте тігуге, қолөнермен айналысуға басыңыздан өткен кейбір жағдайлар себеп болған сияқты?
Ж.Дәулетова: Қолөнер саласына келу, оны дамыту тіптен ойымда болмаған. Мұны әлемілікке, сұлулыққа деген құштарлық деп айтсам да болады. Кішкентайымнан бір орында отырғанды ұнатпайтынмын. Үнемі қозғалыста, қыз-қыз қайнаған тірліктің ортасында жүрсем ғана жұмысқа құлшынысым арта түсетін. Мектепте әртүрлі іс-шараны қалт жібермедім. 10-сыныпты бітірген жылы еді. Бір күні екі-үш қойды айдап жайып жүріп, жанбыр жауып кеткен соң, трактор арбасының астына кіріп кеттім. Жанбырдан қашқан түрім ғой. Сол кезде әлгі арбаның доңғалағы құлап, мені екі бүктеп басып қалды. Ауруханада 2 ай жатып, омыртқама 2 рет ота жасаттым. Сөйтіп, 11-сыныпты үйде жатып

үйрене бастадым. Тоқымамен шектелгенім аздық етіп, тігін тігудің қыр-сырын игеруге ниеттендім. Құрақ құрауды, ою-өрнек сызуды, оюды да меңгердім. Сөйтіп, қолөнерге келуім, осылай аяқастынан басталып кетті. Қолөнермен айналысу, ою ойып, кесте сызу сияқты кереметтей туынды жасап шығу адам жанын рахатқа бөлейді. Ойынды жақсылыққа итермелеп, алға жетелейді.
Жас казак: Өмірде қаншама қиындық көрсеніз де, бәрін жеңіп келе жатырсыз. Ертеңі таусылмайтын еріншек, сынықтан сылтау табатын жалқау көп қазір. Біреулер ақшаны сылтау етеді. Тағы біреулер он екі мүшесі сау болса да, өмір сүруге икемі жоқ. Неге?
Ж.Дәулетова: Иә, дұрыс айтасыз. Мына өмірде қиындықсыз ештеңе болмайды. Өмірдің өзі – сынақ. Барлығы болмаса да, жалқау жастар жетерлік. Десе

оқыдым. Достарым, сыныптастарым жоғары оқуға түскелі қуанып жүргенде, мен төсекте танылып жаттым. Өз өміріммен күрестім. Әбден қозғалысқа үйреніп қалғандықтан, тыныш жата алмадым. Сол кезде әжем маған тоқыма тоқуды үйретті. Алғашқы тоқыған заттарым шарф, жейде, шұлық болатын. Бастапқы табыс көзіме айналды. Сипілдім! Дизайнерлік колледжге оқуға түсіріп, ары қарай өзім содан

Жазаның өрнегі - етекте

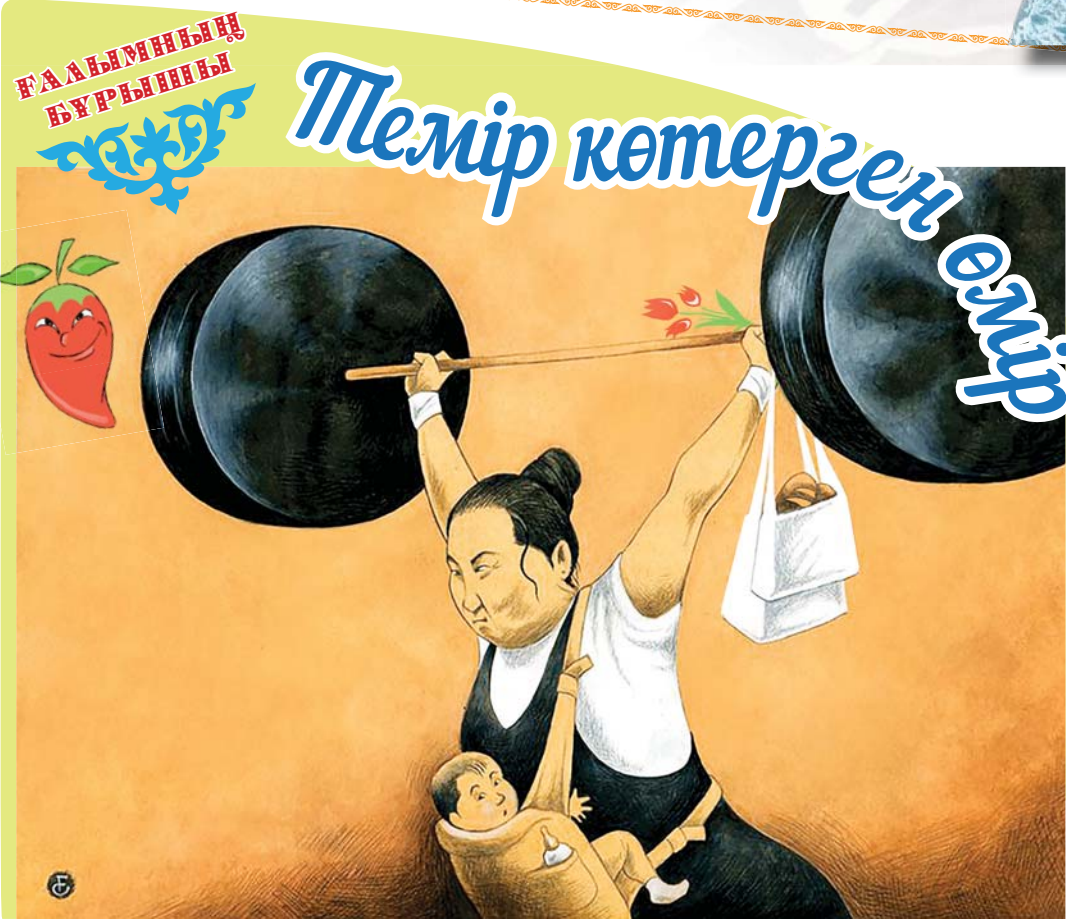
де, екі жұмысты қатар алып жүргендерін көргенде риза боласын. Кейбірі шаршап жүрген секілді. Аяқ-қолы бүтін, дені сау аламдардың көбі жұмсақ креслоны ғана аңсайтыны анық. Жеңіл келген ақшаның жеңіл кететінін ескермейді. Жақында ғана такси күтіп тұрсам, бір қыз тоқтады. Сөйтсем, ол да мүгдек екен. Бір саусағы жоқ. Мүгдектер орталығының мүшесі. Біраз сырластық.

Алматы» атты қабырғаға ілінетін түскііз құрап шықтым. Ондай байқауға бірінші рет барған соң, біраз жатырқалам. «Осыныша адамның арасынан маған қайдағы сый-сияпат, қайдағы жүзде?» деп ойлап, бұйымымды қабырғаға ілгізіп, үйге кетіп қалдым. Үйге келгенім сол еді, маған хабарласып, журналистердің іздеп жатқанын айтты. «Сенің туындына көпшілік қызығушылық танытып жатыр» деп қуанып тастады. Апыл-ғұпыл жиналып, көрмеге бет алдым. Барлығы менен сұхбат алып, іттипатын білдіріп жатты. Сөйтіп байқауда «Көрермен қозайымы» деген сертификатқа ие болдым. Бұл еңбегімнің ең алғашқы бағалануы еді. Көрерменнің қолөнеріне бөленген түскіізді ешқандай машинаның көмегініңіз, қолмен тіккенмін. Бір жағынан басқа ұлт өкілдерінің қазаққа менсінбеушілікпен қарағанына

келеді. Былтыр дүкеніме Түркиядан келіп, қыз жасауын жасатып кетті. Сөйтсем, ол кісілердің Америкада достары бар екен. Қазақстанға келгенде мені арнайы іздеп келіп, көрпе тіккізіп алды. Орыс халқынан да көп ұсыныс түседі. Аллаға шүкір, қазіргі кезде ұлттық қолөнер өте құнды зат ретінде бағаланады.
Жас казак: Жеңісгүл, оюлар сөйлейді, ою-өрнектің өз орны бар дейміз. Шеберлердің көбі дәстүрлі заңдылықты сақтамайтын сияқты. Мәселен, текеметтің оюын киімге, көйлекке салатын өрнекті көрпеге түсіріп жатады. Етектегі оюды жағаға салатындар да бар. Сіз ою-өрнекті қаншалықты өз орнымен қолданасыз?
Ж.Дәулетова: Иә, расында, оюлар сөйлейді. Өзіндік қолдану орны бар. Қазіргі уақытта шеберлердің қазақы дәстүрлі қолөнер заңдылығын қолға алып, тірлік жасап жатқанына қуанамын! Өйткені заман «еуропаланып» кетті емес пе? «Көш жүре түзеледі» дейміз. Сын түзелмей, мін түзелмейтіні де анық. Мысалы, қошқар мүйіз – сырмақ пен текеметтің оюы. Оны киімге де, аяқ киімге де қолданатындар бар. Қазақы нақыштың енді жанданып келе жатқан шағында, бәрін кешіріммен қарауға болатын шығар деп ойлаймын. Мен өз басым әрбір өрнекті орнымен қолданамын. Тағы бір айтатыным, ескі оюға жана элемент қоспаймын. Дәстүрлі қалпын сақтаймын. Өйткені көненің көзін сақтауды, бояуын, нақышын жоғалтпауды мақсат етемін. Мен осы жұмысты бастаған жылдары шеберлер өте аз еді. Ал бүгінде саны артып, қолөнерді қолға алғандар көбейді. Бір-бірінің арасында бәсекелестік бар. Ал бәсеке бар жерде сапа мен биік нәтижеге қол жеткізуге болады. Шеберге ең алдымен сабырлық, яғни төзімділік қажет. Сосын, ұқыптылық пен жаның тазалығы керек. Сонда ғана қолға алған дүниені кемшіліксіз шығары. Бұған қоса, тапсырыс кезінде әрбір адамның психологиясына, талғамына сай етіп жасауға тырысамыз. Мысалы, қошқар мүйіздің мағынасы өте тереңде. Шетелдіктер оны жақсы таниды. Ал төрт құбыланың тегінің біліреді. Үлг тектес оюдың да түрі көп. Оны қыздың жасауына қолданамыз. Осы сияқты әрқайсысының өзіндік қолданатын орны бар.
Жас казак: Адамның тағдыры есіміне байланысты деп жатады. «Жеңісгүл» деген есіміңіз тағдырыңызды қалыптастыруға ықпал еткен жоқ па?
Ж.Дәулетова: Мектеп кезіндегі арманым «әріс» болу еді. Кәметтік жасқа толғанда атымды өзгертіп аламын деп ойлаушы едім. Өзіме «Жеңісгүл» деген есім мүлдем ұнамайтын. Ал сол жасқа келген сәтте оқыс жағдай орын алды. Ең алғашқы жеңісім – сол оқиғадан аман қалғаным. Ал екінші жеңісім – орнымнан тұрып, өз күшіммен отыруға жеткенім. Балдақпен жүруге содан кейін машықтандым. Үшінші жеңісім – қолөнерді меңгергенім. Мені орнымнан тұрғызған қазақтың қолөнері.

Ерте есейдім. Адамды танытын болдым. Ал қазір өз есімімді тіптен жақсы көріп кеттім. Мүмкін, бұл есімді қоймағанда, қат-қабат қиындықтарды жеңіп, жеңіске жете алмас па едім деп ойлаймын. Өзімді жеңіске жеткен «Жеңістің түлімін» деп есептеймін. Маған оңай болмады. Бойжеткіп, енді қалыңтайтын шағымда, морт сындым. Төрт құбыласы түгел жандарға қарап қатты қызықтым. Бірақ мені сол жағдайдан алып шыққан ішкі темірқазығым – рухымның мықтылығы мен есімімнің киесі шығар деп ойлаймын. Сол себепті адамға ат қоярда қателеспеген дұрыс. Алла адамға нұрлы өмірмен бірге ауыр қиындық, оны жеңе алатын күш береді екен. «Сынақты да көтере алатын пендесіне береді» деймі ме.

Сұхбаттасқан Салтанат ШЫРЫНХАН

Шерімді таркаттық. 12 мүшесі сап-сау, сол ғана әлеуметтік мәселе үшін түніліп жататындар туралы әңгімелестік. Расында, бүгінгі заманда төрт құбыласы түгел адамдар өз талпынысын өздері таптап тастайды. Қиыншылық көп, ал оны жеңемін деген адамға мүмкіндік табылады емес пе? Жігерімді жасытпай, барды бағамдап, бағалы білуіміз керек. «Малды тапқанға бақтыр, отынды жарғанға жақтыр» демекші, денсаулықтың қадірін білу керек. Өз басым түскен қиындықты әрдайым ішкі рухымның мықтылығымен жеңіп келемін.
Жас казак: Тігіншілікті алғаш бастаған кезде есіңізде қалған ерекше естелікпен бөлісіңізші.
Ж.Дәулетова: Ең алғашқы туындымды үйге келген көршілер көріп, тапсырыс берді. Кейіннен әлеуметтік желі арқылы жарнамаладым. Тіпті шетелдіктер қызығушылық танытқан сайын, шабытым шарықтай түсті. Әбілхан Қастеев атындағы 4-ші республикалық шеберлер конкурсына қатыстым. Шетелден келген 50 қолөнерші болды. Арасында екі казак бар. «Менің

қатты намыстандым. «Жеңісгүл – шеберлік орталығын» ашу туралы ой сол кезде пайда болды. «Неге шеберлік орталығын ашпаймын, неге тігіншілікті жастарға үйретпеймін?» деген ой мазалады. Көп өтпей білек-сыбана кірісіп кеттім. Ауылдан келген қыз-келіншектерді өз орталығыма шақырып, шеберлікке баулыдым. Бүгінде олар өз ауыл-ауандарында көсібін дөңгелетіп отыр. Бұған қоса, өзімнің кішігірім дүкенімді аштым. Ол да менің бір арманым еді. Ішінде қазақы құндылықтың барлығын қамтуға тырыстым. Алла қаласа, оны да үлкітіп, өркендеуге жоспарым бар. 2014 жылы 8 ай бойы тек қана шетелдіктердің тапсырысын тігумен айналыстым. Біреу бір зағымды алса, міндетті түрде таныстары да тапсырыс беруге іздеп

Бас редактор – директор
Срайыл СМАЙЫЛ
 Редакция алқасы:
 Елдос ӨМІРЗАҚҰЛЫ
 Бас редактордың орынбасары
 Жарас КЕМЕЛЖАН жауапты хатшы
 Ғалия ҚАЛИЕВА
 компьютер орталығының жетекшісі

Тілшілер мен қызметкерлер:
 Салтанат ШЫРЫНХАН –
 арнаулы тілші
 Әділманан КЕНЕС –
 жастар және ғылым
 Кәмшат ТӨЛЕШОВА –
 терімі
 Айдоқ ҚҰСАЙЫНҰЛЫ –
 web-caim

Аймақтағы меншікті тілшілер:
 Байқал БАЙӘДІЛОВ – Ақмола және Солтүстік Қазақстан облыстары (8 778 910 45 34)
 Қажет АНДАС – Алматы облысы (8 747 706 13 82)
 Баян ЖАНҰЗАҚОВА – Атырау облысы (8 702 426 69 05)
 Айхан БАШТАШ – Осло, Норвегия mahmutba@online.no
 Ұлдай САРИЕВА – Батыс Қазақстан облысы (8 705 150 48 30)
 Кезекші редактор
 Салтанат ШЫРЫНХАН

Шығарушы:
«Аманат Медиа» ЖШС
 Директордың орынбасары
 Мейрамбек ҚҰЛМҰХАМЕДОВ
 Бас есепші
 Расима ӘКІМБЕКОВА

Редакцияның мекенжайы:
 050004, Алматы қаласы, Абылай хан, 51/53, 6-қабат (М.Мақатаев көшесінің қиылысы)
 Телефондар: 8(727) 279-04-99; 279-09-19
 Бухгалтерия: тел.факс: 8(727) 279-09-23 (жарнама бөлімі)
 Газет 2004 жылғы 14 желтоқсанда ҚР Мәдениет, ақпарат және спорт министрлігіне тіркеліп, бұқаралық ақпарат құралын есепке қою туралы №5710-Г куәлігі берілген.
 Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді. Жарнама мәтініне тапсырыс беруші жауапты.
 Газетте жарияланған материалдар мен суреттерді сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.
 Газет «Дәуір» ЖШС РПІК (Алматы қаласы, Қалдаяқов көшесі, 17-үй) тел: (727) 273-12-04, 273-12-54
 Тапсырыс – №2107;
 Бағасы келісім бойынша
 Айлық таралымы – 40 000 дана
 www.jasqazaq.kz
 E-mail: jas_qazaq@mail.ru
 Газет Қазақстанның барлық аймақтарында таралады, сондай-ақ «AirAstana», «Turkish Airlines», «QazaqAir» әуекомпаниялары ұшақтарында бар.